שנה שמינית. HAMICPE Nr. 4.

# המצפה

ערתון שבועי

לכל עניני החיים, לספרות ולמדעים ולכל עניני היהודים.

יוצא לאור בכל ערב שבת.

**מחיר ההתימה על המצפה**

באוסטריא אונגרן:

לשנה . . . . . . . . . 7.— כתרים
לחצי שנה . . . . . . . 3.50 „
לרבע . . . . . . . . . 1.75 „

באשכנז:

לשנה . . . . . . . . . 8.— כתרים

ביתר הארצות:

לשנה 9 כתרים — 9.50 פראנק.

„רמת המצפה"
נכנסת עתה בגליון עצמו, הגדול עתה משהיה ומכיל המר ספרותי יותר מאשר עד כה.

**אין הנחה מהמחיר.**

**מהיר גליון בודד 14 הלר.**

מחיר מודעות או הזכרות לנפטרים לפי גדל השטה.

כרכת סז"ט 60 הלר. הודעת אירוסין כתר.
זו או זו בראש הגליון שני כתרים

המשנה מקומו עליו להודיענו מיד לא רק שם מקומו ההדש, כ"א גם שם מקום בית הדאר הקודם.

קאנטא שלפאסטשעק נומר 76.918

האדרסה לבית המערכת ולאדמיניסטרציה
„HAMICPE" Kraków,
(בחוץ לארץ להוסיף: Oesterreich)
בע"פ: רחוב סעבאסטיאנא 32

קראקא, כ"ז טבת פ' וארא התרע"א. גליון ד. Kraków, 27 Stycznia 1911.

**מה„עבריה" בקראקא.**— במוצאי שבת זה ב"ח טבת — בשעה חצי השמינית יריצא חברנו מר מרדכ' גוטפריער ע"א „אברהם מאפו". כל יודעי עברית יואילו לבוא בשעה הקבועה אל בית ח' „השהר" סטאראווישלנא 44

הננו מברכים את ידידנו המכובד מאד מר שלמה בומינגר ואת כל ב"ב לחתונת בנו הבכור המופלא מר יוסף. • ש. מ. לזר ואשתו.

## לעילא ולעילא.

מה שקוראים באשכנזית „איבערקולטור" (תרבות יתרה) הוא מחזה נגלה בעמי התרבות הגבוהה, בשהגיע זמנם להסתלק מן העולם וסימן מובהק הוא לדקאדנץ, היא ירידה לשחת. ונגלה הוא עתה לא רק בצרפת, כי אם גם באשכנז ובשעור מבהיל. ויותר מאשר בכל עם הוא משחית ביהודים המודרנים. מהות התרבות היתרה באדם היא התפנקות כח העצבים והפרזת הרגשים. סימניה הם עיפות הנטיות הטבעיות ופוג כח החיים. אין הלב הומד עוד הנאות טבעיות, כהה הרגש לדברים ברורים וישרים, רק לגרוי בלתי רגיל הוא עלול עוד להתעורר. איש כזה יבחל בכל שאון ובדבר מרעיש ויבחר לשבת רק בעלטה, לבלי יפריעוהו. חיי הנפש נעשים ככלי-נגון דק מן הדק, שקולו רק קול דממה דקה, ומצד אחר ישאף לצאת מן הלאות הנצחית, לקבל רשמים אדירים ע"י האמנות והחברה, יחפש איזו גרוי בלתי רגיל, להסר את השעמום, יתאו להבעית את חרדתו הפנימית בצבעים מפתיעים ובקולות שאינם מצויים. זאת היא מחלת התרבות היתרה. בספרות החדישה, במוסיקה ובאמנות נראות עקבותיה. המהלך החדש בהן הוא חפוש תדירי אחרי טעם החיים והכחשת תכלית הקיום, געגעים פראים לעולמות זרים, לפי שהעולם הזה נעשה לענוי, שאין לסבלו. החיים מתפנקים מיום ליום. צרכים חדשים נוספים, לא להעשיר את החיים, אלא להגדיל את האסון, להרחיב את המרחק שבין החלום ובין הממישות. בכל עת נשמע על-אדות „יסורי העולם", כי אין האדם החדיש מוצא קורת-רוח בשום אופן, „ורגז ושחק ואין נחת". במצב כזה של תרבות יתרה, לעילא ולעילא, אבדו כל עמי התרבות העתיקים וירדו לשחת.

במחלה הזאת לקו היהודים יותר מכל עם. ויודעים אנו מרוע. לא טבע היהודי ולא התורה היהודית גרמו זאת. אדרכה טבע היהודי נוטה בכל הזמנים לאפטימיות ולכח חיים טבעי. תורתנו היא ת ו ר ת ח י י ם וחפצה היא לחזק את כח החיים, להרבות חדוה בעבודת המוסר הטוב. זרם כח פשוט וטבעי יזרום מן המקור הזה, להגדיל ולהאדיר כל יפה ונשגב. אך במו שכל התפתחותנו המודרנית היא דולגת ובלתי טבעיה, כן גם בחיי תרבותנו ונפשנו לא הלכנו בדרכנו הטבעית, כי-אם אחרי זרים, חמדנו מה שאינו שלנו. על כן באה עלינו הצרה הזאת. היהודים המודרנים מרבים לטפל בקולטורה ומפסידים את בחם הטבעי הבריא. מאז נשמע קול החרות השמיעו אצלנו בכל מיני קולות ופתויים, בי כל ישענו וגאולתנו בהשכלה ודוקא השכלה גבוהה, כי דרך היהודי מעולם להחמיר וההמון בערים הגדולות האמין והלך בלי דעת אחרי גואליו. קרבנות קשים הביא כל אב, לעשות בניו למשכילים, למען יעלו מעלה מעלה לא רק בפרנסתם, כי-אם גם בחברה ובמעמדות וכן טפסו ועלו במעלות התרבות העליונות והיסוד נחלש ומט עד שלא יבול לשאת עוד את המגדל הגבוה. היהודים מן הרור החדש כלם משכילים בעלי מדרגות השכלה ידועות. ועם שכלו שייך למעמד אחד, כלום תקנה יש לו? מלחמת הקיום, הקשה ליהודים יותר מאשר לאחרים, נעשתה למלחמת איש ברעהו בקרבנו, שאכלה את יגיענו וכלתה כחנו לריק ודרך חיים בזאת מוכרחה לגרות בנו את שכנינו, להביט עלינו בעיני קנאה, לראות בנו שחצנים וכובשי הכל. והאנטישמות נגלה בכל פעם בצורה אחרת ועושה נפשנו לנשמה כפולה, בקועה וקרועה ובמה משחית מצב כזה את התפתחות כחות נפשותינו! בהיותנו יגעים כל הימים להסתיר את כל הטוב והמיוחד שבנפש היהודית, למען התנכר לצרינו, נשחת מוסרנו עד מאד והיינו לבנים בחשים עד אשר התרגלנו למאס בשלנו ולבחור בשל אחרים וכן התחנכו בנינו ובנותינו בשקר ובהונאת עצמם. בתהלה מצא היהודי הוג פעולתו וחיי בכודו בין בני עמו ומצא בזה קורת-רוח ונחמה על הבוז, שנחל בחוץ. החרות קפדה את פתיל החיים האלה, כל אחד יבקש לו מקום לחתגדר בו רק בחוץ ובאשר יקשה לו הדבר ישאר תלוי בין שני עולמות ויהיה קרח מכאן ומכאן, וכאשר לא יוכל לחיות ע"פ דרכו ינסה לחקות את אהרים בכל שדה-פעולה אפשרי ובזה יתקלקל שווי-המשקל של הנפש עד אין מרפא. ליהודי המודרני תחסר ההרמוניה במעשיו, שתושג רק בהתפתחות מודרגת מדור לדור. לכן חייהם הם חרדה תדירית בלי מנוח.

ונוסף לזה הלוקסוס האוילי הנהוג בינגו, המנהג הפתיי, לבזבז על מותרות ולהתראות יותר מאשר אנו באמת. היהודי נוטל על עצמו העול הכבד של העשירים, מבלי שיש לו יתרון העשירות ומעלותיה. הוא משליך אחרי גוו את מעלת החיים הפשוטים, מבלי שיגיע אל חיי בני העליה, להתענג בתענגיהם. רק אל בני מרום עם-הארץ יחפוץ היהודי להתדמות ואינו רואה את הבוז, שיבוזו אלה את שחצנותו. עסוק הוא היהודי תמיד רק לצאת ידי אולת אחרים ואינו מגיע לעולם לצאת ידי צרכיו האמתים ונפשו לא תשקוט לעולם. ודרך שקר כזאת מורידה לשחת בלי חמלה, כי אין רחמים בטבע,

---

## פיליטון

### עזי פנים.

מונולוג.

במטותא מכם רבותי! שפטו היום ביני ובין בני, אשר גדלתים ורוממתים והם פשעו בי. ההיתה כזאת בימיכם או בימי אבותיכם, שיקומו בנים באבותם בחצפה גלויה כזאת? אינני דורש עוד מהם „כבוד-אב", שקימא לן, ישאת זה אין בני הדור הצעיר מקיימים, גם את רצוני, שימורו למשמעתי, בטלתי אחרי ראותי כי הם אומרים להטותני למשמעתם הם... באמרם, כי אנחנו בני הדור הישן איננו מבינים את דעותיהם הנשגבות, ועל כן עלינו ללכת אחריהם בעינים עצומות ולבטוח בהם... לכן הוצאתי את הרסן מפיהם ואמרתי רוצו סיחים לאן אשר ישאכם הרוח, וכל זה רק בכדי שלא להפריע את שלום הבית היקר לי עד מאד. לזרא נעשו לי אלה הוכוחים והקטטות עמהם, שעל ידם נהרסו חיי המשפחה השלוים. התרגלתי כבר לותר על שלי, והא ראיה: אף שהם מציקים לי לא גרשתים עדיין מביתי, ועל שלחני חם סועדים עוד כמאז. אדרבא מתאמץ הייתי למלא את כל משאלותיהם בחשבי אולי יטיבו את דרכם... אך לשוא, בנים סוררים ומורים המה, לריק עמלי! כאשר אך אתחיל להטיף להם מעט דברי כבושין הרי תיכף ינוסו להם אל מקום מקלטם הקדוש, אל בית אגודתם הארורה, הלואי שתפצה האדמה את פיה ותבלע אותה חיים יחד עם מב:ריה, כמו שבלעה את קרח בשעתו! אגודה זאת, סבורים אתם מה טיבה? מתכנסים שמה כל הבחורים, משתובבים, מצחקים בכל מיני משחק, מקטרים, מזמרים ועוד עבודות כאלה וחסל... ולממון קרח צריכה אגודה זאת... ומאין הם נוטלים, מנצלים את האבות, מפשיטים מהם את עורם וממלאים את הקפסות שלהם כסף, מי יודע לאיזו תכלית... אך כלום צריך אני לספר לכם? כמדמני, שכל מי שברכו ד' בבנים לקוי במכה זו.

וכמה סבלתי מהם בשעת הבחירות איני צריך עוד לומר. מי ימנה ומי יספר את היסורים, שגרמו לי אז לפני שנים אחדות. הם דרשו ממני, שאתן את דעתי לקנדידט יהודי, כלומר ציוני. היכלתי אני עשות כזאת? הוא ציוני, אויבנו בנפש, כתור ציר אל בית המחוקקים ואנכי בין התומכים בו. כמה מגחך הדבר! את אלה הציונים, לו יכלתי בי אז הלא הטבעתים בכף-מים אחת. ואם הם בוחרים דוקא באחד משלהם צריך גם אני לתת את דעתי עליו! בודאי התנגדתי לזה וגם אותם חפצתי למנוע מעשות בזאת. כי איך אראה את פני הרבי שיחיה, שהוא נוטה לצד הפולנים, כלומר לבחר בציר פולני, שבאמת קרוב וטוב הוא לנו, מעשר ציונים, ימח שמם וזכרם! הוא, הצדיק, באר לנו כי עם דל ורצוץ כמונו צריך למשענה עזה לא כוזבת, היינו להספח אל הכח הגדול בארץ, אל הפולנים, שהם ידידינו ואוהבינו, הדורשים אך את טובתנו. והאם לא צדק בדבריו? מה אנו? מה כחנו? ומה גבורתנו? האם אני בעצמי לא נוכחתי מטוב לבם של הפולנים? כמה טובות כבר עשו לי אלה הארונים! למשל צריך אני לאיזו פרוטקציה, אל מי עלי לפנות, האפשר אל הציונים? במה יעזרוני אלה? אבל פונה אני אל הפולנים והם לא ישובו את פני ריקם — ומדוע לא? הרי אני אחד משלהם, אחד מאנשי הרבי להבדיל. ודוקא בזכותם נמניתי לראש הקהל. ובעת חלוקת המזיגות מי זכה בגורל? וצריכים אתם לדעת, כי לא היתה לי מזיגה מקודם, אך אני חפצתי להשיג כזאת ונתנו לו. מאחר להחוה ולי נתנוה! ובזכות מי?... ואחרי כל אלה היכול אני להיות כפוי-טובה ולנטות לצד אויביהם הציונים, שבהי גם לי, שאך רעה תצא מכל מעשיהם? ומי הם אלה הציונים? סבורים אתם אנשים? סתם

יהא פוקדה עון אבות על בנים, השחתת הגוף והנפש של האבות עוברה בירושה לבני בניהם.

צפיפות היהודים בערים הגדולות היא אסונם, כי בזה הם מגיעים אל הדרך הרוגזה של התרבות היתרה. היהודים נעשים מעט מעט כלם לבני ברכים בכל מומיהם וחטאיהם. הכרכי מאבד כל ימיו וכל יגיעו בשביל מ־אהו החיצוני ונפשו ריקה ומפסיד בהתרחקותו מן הטבע את יחוסו אליה ובעל כרחו הוא משחית את דרכו. עוד ישנו המון יהודים במדינה ומהם יזרום עוד זרם רענן, לחזק את הכחות חכמושים. אבל ההמון הזה יקטן מיום ליום. ספירת העם האחרונה הראתה, כי היהודים בערים הקטנות בכל הארצות הולכים ומתמעטים ועתידות הן הקהלות הקטנות להתרוקן ועמהן נפסיד מקור מים חיים של יהדות פשוטה ורע נה ומלבבה.

את אותות חשחתת המדות נכיר ברדיפה תמידית אהרי זרמים נשחתים. בכל נטיה קיצונית בספרות, באמנות ובמדות נמצא את היהודים. היהודי בהתעוררו לדגיע לאיזו מעלה, לא ידע כל גבול לחפצו, עדי הגיעו בכל דבר אל הקצה האחרון הפ־וע והפרא וממילא לא ימצא בזה נחת-רוח ויקפוץ בהתלהבות אדירה מתנועה לתנועה, יעריץ בל דבר פרדוכסי כתור מקור החכמה. רק מקורי יחפוץ להיות, להבריק בחדושו ובהמצאתו, עדי יחיה לשחוק. חסרות לו נקודות המנוחה בחייו הפנימיים והחיצוניים, אין המסקנה המיושבת, לבן תרפוף נפשו לכאן ולכאן וקורת-רוח איננה. בעיקר יחיה תמיד בשביל אחרים, בשביל המנהג והאפנה ולא לעצמו ואמלל הוא מכל החיים על האדמה, כי איננו שייך לעצמו ולא יהיה לעולם אישיות בעלת אופ שלם ומשוכלל. הנפש דלה וריקה ואמללה.

ונמול השחתת המדות הזאת לא יאחר לבא. מה רבו בין יהודי הערים הגדולות חולי עצבים, נכאי-רוח, נפישות פרועות, משוגעים ומאבדים עצמם לדעת! ומתרבים הם אלה משנה לשנה. במשפחות רבות נראים כבר בילדים אותות חלי־עצבים. פלצות תאחז את הרוצה לחזות, מה יהיה גורל אלה כאשר יגדלו ויהיו לאבות ולאמות! חז״ל אמרו „יאה עניותא לישראל". אם נמתיק מעט את המבטא ונעמיד תחת „עניותא" „הסתפקות במועט", אז עלינו לומר, שלא רק יאה, כי-אם גם אושר היא. מי זה יכחיש, כי אבותינו הצנועים והפשוטים היו מאושרים מבניהם, אשר לא ידעו שבעה. למרות חייהם הקשים וצרותיהם החיצוניות היו אבותינו יותר שלוים וצהלים מבניהם בפרעותם המבריקה. היהודי הקודם מצא את אשרו בין חביביו, קבוע היה בקהלתו ורבוהו בבני משפחתו הרבים. על כל לעג השאננים מחוץ התגבר בהכרה ברורה, כי כן ארח האמת והצדק, להיות שנואים מעולם. אבל מעולם לא היה ספק בלבו, כי דרכו היא הדרך הישרה וסוף האמת לנצוח. לא חרד בשמעו את הכנוי יהודי ולא הצטער על נאצת ההמון הזר היהיר. והיום כל חיינו הם בהלה תדירית מפני הרגש האנטישמי של שכנינו, חרדת עולם מפני אולתם וזדונם. אין אנו מגיעים כלל לחיות גם חיינו אנו בהקשיבנו תמיד למה יאמרו אחרים. אם האושר איננו ברק חיצוני, כי-אם נחת פנימי, אז עלינו להודות, כי אבותינו הנלחצים והעשוקים והנשפלים היו מאושרים ממנו.

ובמה נטיב דרכנו? הנביט במנוחה לאבדננו ונרד לשחת? לא, עלינו להציל ולהמלט משחת. עלינו לעמול לשוב אל דרך הטבע. עלינו לזכור, כי תרבות, המתנגדת נגוד גמור לטבע ולנפש, לא תוכל היות מטרה הגונה לאנושות. אולי תבא העת, שעלינו יהיה ליסד הברות נגד הקולטורה, ולכל הפחות נגד הרע והרעוע שבה. התרבות האמתית הפנימית היא חכמת החיים ודרכי המוסר, כמו שחורו קדמונינו, התפתחות בריאה ושוקטה בבקשת האמת בלי הרף. רב לנו לעבוד את האליל הכוזב השכלה ולמסור נפשנו עליו. אם תעשה ההשכלה את האדם חפשי לא הוברר עוד, אבל כי השכלה יתרה היא רעה רבה ומורידה לשחת, בזה אין כל ספק. אין כל צרך, שירכשו להם כל, בני-האדם השכלה גבוהה, אבל בכל אופן נחוץ הוא שירכשו להם בני האדם כלם חוש בריא לצדק ולאמת ואיזה אדיאל רם, להביט עליו. אפשר לרכוש דעת בריאה, בלי השחתת המדות ולחיות כאדם מן הישוב בלי לחקות את כל קפיצות אוכדי הדרך. „מודות" רוחניות ודעות והשקפות החיים, המתחלפות בכל שנה כמגבעות הנשים, אינם בשביל עם שלם, כמו שרוצים צעירינו וביחוד אינם בשביל צעירים, המחפשים דרך ישרה בחיים, להחזיק איזה מעמד. אנו צריכים להשקפת-חיים ברורה ופשוטה, לדעת את עצמנו היטב ואת המחזות שמחוץ. וחלילה לנו מזנוח את המקור, אשר ממנו שאבנו ישנות אלפים את כל כחנו — את היהדות. כהשיבנו אל לבבנו, לדעת איזו הדרך אשר נלך בה, אז לא נמצא אחרת מכל אופני האפשרות רק לפנות אל דרך החיים הטבעית ואל נטירת אדיאלי תורה. איתו הזמן מתרידים, עלינו להכירם ולהזהר!

פ. שך.

# על המצפה.

## המשבר בטורקיא.

עת צרה היא לטורקיא ואין מי שיוכל לשער תוצאותיה. הכנוי „האיש החולה", אשר היו העמים רגילים לכנות את טורקיא הישנה של המושל היחידי, ראוי יותר לכנות בו את טורקיא החדשה, מעשה ידי הטורקים הצעירים. כי כחולה שיש בו סכנה כן מראה הממלכה העתומנית של עכשו. בכל חדש וחדש היא באה לידי מחלה חדשה ובטרם יצליחו הרופאים, שרי הצבא הגבורים, לחבוש מכה אחת, תגלה מכה חדשה. בתחלה נקרעו בולגריא וקרטה ובוסניא מידי העתומנים לצמיתות ובטרם נמצא מזור לפצע האנוש הזה מרדו האלבנים. עוד לא שקטה אלבניא והנה מרדו הדרוזים בבשן ובארץ מואב. עוד לא נכנעו אלה ומרידה חדשה נגלתה, הערבים בתימן, היא שבא הקדמונה, רוצים להקרע מן הממלכה. עוד אלה נלחמים והנה קשר חדש: יושבי בבל ושבטי המדבר התקשרו למרוד ושמועה נשמעה, כי גם מצרים גלותה להם ושולחה להם עזרה. למלך מצרים, הכדיב, יש תביעה ישנה על כסא הכליפים. רוצים הערבים לשוב ליסד את ממלכתם תחת יד כליף ערבי כמו בשנים קדמוניות. מה היא סבת כל המרידות האלה? מי העיר את רוח כל העמים האלה, שישבו כלם בטח תחת יד השולטנים הדספוטים ולא הרימו ידיהם לפשוע בהם? הסבה היא הפוליטיקה הנפתלה של הטורקים הצעירים, זו הפוליטיקה, שנהפכה גם לנו לרועץ, שסגרה בעדנו את ארץ אבותינו ומתנכלה עלינו להובישנו משברנו. זוהי הפוליטיקה של צנטרליסמוס, האומרת להכניס את כל הגוים השונים תחת צל כובע עתומני אחד. והיא לא תצלח, כמו שלא הצליחה פוליטיקה בזאת באוסטריא החדשה שאחרי הרבולוציה לפני חמשים שנה. וכמו שנוכחה אוסטריא מהרה, שבשביל קיום הממלכה נחוץ לחדול מן הצנטרליסמוס ולתת זכות אוטונומיה לכל מדינה ומדינה, שלא ירדו האשכנזים בכל העמים, לשפוך מרוחם עליהם, כן תהיה גם טורקיא החדשה מוכרחת לשוב מדרכה משטת הטורקים הצעירים ולאחוז בשטת המפלגה הלברלית הטורקית, הנתונה עתה לחרם ולשמצה, ולהחזיר לכל מדינה ומדינה את זכויותיה הישנות, כל אחת תתכלכל ע״פ דרכה, להיות כל איש שורר בביתו ומדבר בלשון עמו. אז תצמח קרן ישועה גם לנו ויפתחו גם לנו את שערי ארצנו. אז תפרח טורקיא וכל עמיה ישבו בשלום.

## גמול ישרים.

איך יודעים תקיפי המדינה בגליציא לשלם גמול טוב לעושי רצונם יורנו המכתב החוזר, ששלחה מועצת החנוך בלבוב אל מורי בתי-הספר הנמוכים, לעזור את האכרים, להתחבר ולמכור את עופותיהם וביציהם למקום מרכזי, בלי אמצעות התגרים היהודים, למען ירויחו האכרים גם את משכרת הדלים האלה. והתגרים האלה הלא הם עבדיהם הנאמנים של תקיפי המדינה, אשר לא ירימו יד ורגל רק ע״פ פקידה מלמעלה. הם בודאי בתבו כלם את השקר הנרצה, כי פולנית היא לשונם, גם בבחירות נאמנים הם לאדונים והארונים ההם רעה עינם בלחם הצר של הדלים החם, אשר המציאו את השוקים בחוץ לארץ למסחר הביצים והעשירו את האכרים והכניסו כבר מיליארדים לארץ העניה הזאת. וזה גמולם! עתה מתנכלים עליהם ארוני המדינה, לגזול גם לחמם, אין עוד חפץ בהם אחרי שעשו כבר תפקידם, מסחר הביצים יפריח עתה גם בלעדיהם. ואת מעשה הגזל הזה מסרו בידי המורים. אלה הנועדים להורות את העם דעת ומוסר יהיו מעתה סרסרים לעבירה, להורות צעירים, ילדים ממש, אין להם נסיון בחיים, מצחקים בחלומות, מה איכפת להם? ואם אנשים נבונים הרואים את הנולד אינם מסכימים לרעותיהם, הרי מכינים הם גיהנם תחתון, מפוצצים חלונות, מחרפים ומגדפים אותך ברחובות ובשוקים. רוצה הייתי להיות מלמדם דרך-ארץ, לולא היה הפתי שלי! הלא הם המנהיגים וכבר נסתמו טענותי ומחשה אני בחרפה ובבושה.

אולם עתה אי-אפשר עוד לסבול. כבר הגיעה החצפה עד למעלה מן חכה. הזמין להם הש״י ענין הדש לענות בו, ספירת העם! הא לכם עסק חדש. כל היום וכל הלילה אין שומעים אחרת רק קונסקריפציה וקונסקריפציה. רצים המה כמטורפים, כעכברים מרעלים, ופיהם מלא קונסקריפציה זאת. טוען אני: מה כל הרעש? האם חדשות הוא? הריני כבר חי ב״ה במה עשרות בשנים וכבר ספירת-עם אחדות עברו עלי, ולא נשמע עוד כזאת. מה לנו יהודים ולענינים כאלה? יראגו להם הגוים לדברים כאלה. לפנים היה כל בע״ב מכתיב רק את שמות בני ביתו, ועונה על שאר חשאלות בחפץ הפקיד, מאין נפקותא לו איך המכתיב הלז מבאר לו את השמות ובפרט על שאלת-השפה, בודאי לא היה עומד. פולנית, יהי פולנית. מאי נפקא מנה? אדרבא מה איכפת לי? מדבר אני פולנית, הרי הרשות בידי לדרוש זכיות כאחד מהם, ואני בפני עצמי יהודי הגני, יהודי אמתי עובד את ד׳ בידאה ובכל הלב, המבינים אתם? הרי זה „עסק" שאין דוגמתו. האם לא עשו כך אבותינו תמיד בימי הרעה? מתחפשים ודי. אבל הצעירים לא כך הם עושים. הם מכריזים את דעותיהם בשוקים וברחובות, הם דורשים תביעות כאלו, שאי-אפשר למלאותם. למשל עיקר-דרישותיהם היא, שיכירו את השפה היהודית, זאת השפה הבלולה, בתור שפה. כלומר שתהיה שוה בזכיותיה לכל שאר השפות המתהלכות בארץ... השמעתם חצפה? הצדק אתם, עם הפולנים, באמרם, כי זה הדור הצעיר עז-פנים הוא. באמת למה נרמה את עצמנו? היהיה כדבר הזה? מה לנו בני הגלות, הנושאים כבר את כבד עלה כאלפים שנה ולתביעות כאלו? למה לנו שפה? מוטב שנדאג לפרנסתנו ואל נפן להבלים כאלה! מה יאמרו הנוצרים? יהודים עזי-פנים המה בכלבים ממש, אין מורידים אותם מן חספסל ועולים הם על השלחן. ובאמת, צריכים אנו להודות לד׳ יתברך, שנותנים לנו לשמר את תורתנו הקדושה, לחוג את חגינו ולשבת את שבתנו, בפויי טובה חמה אלה הציונים, רואים אתם שמתנהגים עמכם בחסד, מה אתם חפצים עוד? לא, הם אומרים אם לא נדרוש את זכיותינו בחזקה, נהיה תמיד נלהצים ומענים, ואני אומר: דוקא להפך יהיה! אתם מגרים בנו את העולם הנוצרי בשאיפותיכם הנבערות האלה... אני צועק את שלי ורם בשלהם... מקהילים אספות, מדביקים ברוזים ומשתמשים בכל מיני חמרי-תעמולה, ואני ראש-הקהל מניח להם מכשולים ומתאבק עמהם והם... יקחם האפל אינם מהשים... מה שאני סובל מהם לא אוכל לתאר לכם והכאב עוד יותר גדול כי בני הם בעוכרי, ולא עוד אלא שהם המנהיגים המסיתים, מה עלי לעשות? הרי קורא אני אתכם אחי יהודים נאמנים לד׳ ולמלכות, עצו עצה, ודאי שתבינוני, כי אירא פן גם אתם נגפתם במכה זו... כמדמה לי שעלי להתנחם בזה, שממלא אני את תפקידי באמונה ולא אפסיד את טוב-לבם של הפריצים הפולנים עלי. אדרבא... עתה על אחת כמה וכמה...

פריקא שטין.

את העם חמס וצרות עין. ואת התפקיד הזה נטלה על עצמה מועצת-חנוך, מקור האור בגליציא, אותו המקור, שממנו צריך לנבוע תרבות והטבת מדות יושבי המדינה, נעשה מקור שנאה ותחרות והסתה לרשעה. ואיך יכול להיות אחרת? אם אצילים גוזלים את מסחר הי"ש מידי היהודים והשתדלו להשיג גם בתי מזיגה פשוטים, אם כהנים קתולים נעשים חנונים, לגזול מסחר המזון והבגדים מידי היהודים, מדוע לא יעשו גם את המורים לסוחרי ביצים?! הכל בפוליטיקה. הפרופסורים הפולנים, תחת להורות חכמה באוניברסיטה נעשים מניסטרים וסגני מניסטרים וראשי אזרחים והמורים ההדיוטים בב"ס צריכים לעסוק עכ"פ במסחר הביצים, לקפח פרנסת היהודים, ולהורות את העם דעת אין איש והעם הולך בחשך ונגרר אחרי הפוליטיקנים ובחוץ הם מושיעי המדינה הדלה. ובלבוב נקהלים הם גם להושיע את ישראל בעת שענשו מאה אלף יהודים בקנס של מיליונים, יען כתבו את האמת ברשימות ספירת העם. וחסידי בלז, שיש ביניהם גם מוזגים אובדים וסוחרי ביצים, מרימים עיניהם ביראת שמים ואומרים: אמן ואמן.

### האנקטה.

באנקטה, שהיתה בשבוע הזה בלבוב, הוכיחו כל המשתתפים היהודים את דלדול אחיהם בגליציא והראו על סבותיו, שהוא מפני שבכל שנוי הנעשה במדרי החקים והכלכלה במדינה יפסידו יהודים רבים את מהיתם ואין הנהגת המדינה חסה עליהם, להגן גם עליהם. ד"ר טוביה אשכנזי הראה ברשימות סטטיסטיות, כי חצי היהודים בארץ נצרכים לתמיכות ועוני היהודים גדול הרבה מעוני הנצרים. ד"ר אדלף גרוס הוכיח את את הנהגת המדינה על הרחיקה את היהודים מכל משרה במדינה ואף בבה"ס ישרוב תלמידיהם יהודים היא מעמידה רק מורים נצרים. ד"ר קולישר הוכיח, כי הרבה מאד הועילו היהודים להפרחת המדינה בכמה מקצועות וראוים הם להתיחסות יותר טובה מצד ההנהגה. אדולף שטאנד הגיד לראשי המדינה את כל הטאותיהם ליהודים ובמרוץ רב הוכיח דרכם על פניהם, כי הפקידים מתכונים לקפח פרנסת היהודים להצמיתם. את כל העול והחמס הנעשה ליהודים בכל מקום ומקום פרט אחד אחד וסים, שאין צרך ליהודים להתחנן לעזרה ולבקש חסד, אלא דורשים הם: חדלו מהרע לנו וראו בנו אזרחים גמורים, כי זאת זכותנו. — תוצאות האנקטה צריכות להיות רק לנו למקור ידיעות, לדעת במה נעזור את עצמנו, כי מזרים אין לקוות מאומה.

### נדבה לבית חרשת לפועלים.

נדיב אחד יהודי בלודז בפולן הרוסית נדב סך שלשים אלף רובל לבנין בית-חרשת ארג מכני, להמציא בו עבודה לפועלים יהודים. זוהי הנדבה הראשונה ממין זה הראויה להיות למופת לאחרים. כי לא נדבות דרושות לאביונינו ולא עצות טובות ולא קרטות להרחיק נדוד, אלא מקום לעבודה ולמשכרת, להגות מיגיע כפיהם. ולפי שבבתי חרשת של נכרים אין יהודים רגילים יכולים לעבוד מפני חלול שבת וגם בתי חרשת של יהודים אינם אוהבים פועלים יהודים מטעם זה, לכן נחוצים בתי חרשת מיוחדים ליהודים שומרי שבת ואם תלך גם יק"א, הרוצה להושיע את עניי גליציא, בדרך הזאת, אז התשועה בטוחה ואין למעלה ממנה כי רבוי פושטי היד ביהודים סבתו היא חסר עבודה מטעם הנ"ל ובבתים כאלה נציל את רב עניינו מקלון ואת בע"ב הבינונים מעול פרנסת כל רבבות הבטלים האלה. הנדיב הנ"ל יהיה מקור ברכה לעמנו, שסלל את הדרך החדשה, שהראו עליו עתונינו זה כמה שנים.

---

## מכתבים מערי המדינה.

**קראקא.** "מושיעינו" הסוציאליים נואלו לקלקל בשעה אחת מה שתקנו בעמל שנה שלמה. ד"ר דרובנר, הסוציאלי הפולני המהול, בקש לגאל את מעמדו של ציר מועצת הממלכה ד"ר גראס בין היהודים ובמעט עלה הדבר בידו ביגיעתו לטובת הדירים, שהגין עליהם מפני חמסנות בעלי בתים ביסדו הסתדרות דירים ובי"ד של פשר בענין הדירות ואמנם נתהבב דרובנר בעיר ובבר אמרו: שקעה שמשו של גראס וזרחה שמשו של דרובנר. ועתה בעטים של תלמידיו המתבוללים פנה הודו וזיוו ואפשר שאבד עולמו. הוא הקהיל ביום א' ש"ז אספת יהודים להיבל קליין, לדבר על אדות האנקטה הלבובית ועל־אדות שאלות מקומיות. הוא עצמו דבר על אפסות האנקטה, שאין לקוות ממנה מאומה. אח"כ עלה סר מישל היהודי לדבר על חמס המוזגים היהודים, שהוקירו את כוס השכר רק ליהודים בשתי אגודות, בעוד אשר לנצרים הוקירוה רק באגודה אחת. הטענה צודקת ואת היא צעקת כל היהודים פה. אך בהיות כל הנאספים יהודים פשוטים, שרובם אינם מבינים פולנית היטב, דרשו הכל שידבר הדובר יהודית. כמעט נשמעה המלה יהודית התגפלו נערים על הקוראים „יהודית" והכום באכזריות המה מבות רצה ממש ונראה היה כאלו עיקר הקהלת האספה לא היה עניני הצבור היהודי, אלא ערמה מצד הסוציאליים „הפולנים", להנקם בסוציאלים היהודים ובסתם יהודים על כתבם „יהודית" ברשימת ספירת העם. הכעס על תיל צבא הפולנים הנמולים גדול מאד. הקומיסר קרא לשוטרים מזוינים, שהשקיטו את המלחמה הבבדה ולהדוברים לא נתנה רשות לדבר יהודית. אין דרובנר פקח, שבא לשבות כזאת, לאבד עולמו בשעה אחת. היהודים הוכיחו כבר במושיעים כאלה, הבאים לדבר אלינו חלקות בצרבים חמרים, בערמה לקחת נפשנו. להפולנים יש די אמצעים לריב ריבם ואין להם צרך בעזרת דרובנר „גואל ישראל" הקרקאי. נ,

## מכתב מטורקיא.

**קושטא.** העיר סאלוניקי, אשר משם עברה תנועת ההרות, לשבר זרוע הזדון בטורקיא, מתאמצת עתה גם לעשות קץ למשבר העובר בכל קהלות ישראל בממלכה הזאת. אך ספק גדול הוא, אם עמלה יעשה פרי, כי אף שבאו הלום שני חברים מן ה„קלוב ההדש" בסאלוניקי ולקחו דברים עם אנשים מן הספירות הרמות ופעלו אצל העתונאים, שיכתבו רק על עובדות ומקרים ולא יפגעו בכבוד אנשים פרטים, בכ"ז המצב פה מעציב מאד.

קוראי „המצפה" יודעים כבר, שהבחירות למועצה הלאומית שלנו של כל יהודי הממלכה קרובות. תקיפי הקהלה פה רוצים לשוב לקחת רסן השררה בידם, להכביד אכפם על דלת העם. לרבע עירנו הסקיה, המרובה באוכלסין יהודים, קצבו רק חמשה פרנסים ולפרור הידר־פהה, שאין בו רק עשירית המספר שבהסקיה, קצבו עשרה וזה רק להמעיט השפעת העם עצמו ואמתלה בידם, שאין פנאי ואין הפץ לעם עצמו לעסוק בעניני הצבור. והעם מתרגז ויודע מאד איך יוכל לבטוח באדידיו והוא מראה כעסו באופנים שונים. בן חדל העם לשלם מס הבשר הכשר עד שיקצבו להסקיה יותר מחמשה פרנסי הצבור. והבחירות האלה השובות מאד, כי סהמועצת הזאת (מיג'ליש עומומי) נבחרים תשעה אנשים, המנהלים לא רק עניני הקהלה בעיר הממלכה, כי־אם גם עניני היהודים בכל הממלכה הגדולה והם הם באי-כח כל היהודים לפני הממשלה. הבה נראה אם ידע העם להגן על עצמו בראוי.

ענין חשוב אחר, העסיק עתה את דעת הקהל בטורקיא, הוא ריב היהודים האשכנזים והספרדים. ראוי לדעת דברי ימי הסכסוך הזה. עד שנת תרי"ג לא היתה פה קהלה אשכנזית מאשרה מטעם הממשלה. הרב הראשי הקודם הממלא מקום הכם-בשי ר' משה הלוי ז"ל חבר את כל בתי־הכנסת לאגודה אחת לתכלית גבית מס הבשר, אבל לא יגע מאומה להפרדת הקהלה המאוחדת. וכינתים התגברו הברי הקהלה האשכנזית ובתור נתיני אוסטריא עשו חיל במוסדיהם לעבודת ה', לחנוך ולצדקה והשיגו חלק הגון מהכנסות הקהלת תלף השתתפותם במס הבשר. כאשר באה המהפכה ור' חיים נחום העמד על כסא חכם־בשי, היתה הכתו לאשר את הקהלה האשכנזית של נתיני טורקיא ולצוות את נתיני אוסטריא לקבל עול מלכות טורקיא. והוא לא עשה כן, אלא מאן להכיר את פרוד האשכנזים ודרש מהם לותר על כל זכות אוטונומיה ולעמוד תחת הקהלה הספרדית הכללית ולהשתתף בהנהגתה. והאשכנזים ממאנים למחול על זכיותיהם הקודמות, שזכו להן בתור אוסטריית ודורשים אוטונומיה גמורה כזו שיש ליהודים הספרדים. אשר בקהלות המערב (בוין ובלנדון). וקשה לראות מראש אחרית הריב הזה.

זיק אור בתהו ובהו האלה נראה בחברת „מכבי". בהגיגתה השתתף נציב פירא מוחידין ביי, שנעשה פטרון לה. וזהו טפוסי מאד. החברה מכבי הלא היא סלע המחלקות, שהבוגד פריסקו הלשין עליה, כי ציונית היא וחושבת למרוד ולכבוש את א"י ואת הדבה הזאת כתב בעתונו והגידה בפומבי לפני בי"ד טורקי והחכם־בשי חשב לו לבושה לעמוד בראשה בתור נשיא הכבוד. ובאותה העת נעשה שר טורקי לפטרון בחגיגתה ומספר בשבחה. כך אין יודעים עתה מה ומי אתנו.

החכם־בשי באדריאנופל ר' חיים ביג'ידאגו פרסם בעתון מקומי ע"ד מות טולסטוי, כי יש ברוסיא כתה יהודית הנקראת על שם טולסטוי, שחבריה קבלו על עצמם לחיות ע"פ כללי החיים של החכם הרוסי הזה. מקומה העקרי היה בעיר יליסאווט־גראד. דרכי חייהם היו חפשים וטולסטוי חבבם והוקירם. כאשר התלו לגרש את היהודים מרוסיא הפנימית פנו אנשי הכתה הזאת אל רבם טולסטוי לריב ריב היהודים. אז התענין טולסטוי ביהדות ולמד שפת עבר ותנ"ך ותלמוד וכתב ספרים, להראות לעמים את יקר ערך תורת היהודות.

יעקב פרחיה.

## מכתב מרומניא.

נפילת הליברלים ועלות הקונסרבטיבים לכסא הביאה שוב מעט תקוה בלב אחינו פה. אמנם ראש המניסטריום החדש, קארפ, גם הוא לא יתן לנו זכיות אזרחים, אך עכ"פ לא יחדש עלינו גזרות יום יום, כמו מי שהיה לפניו. בכל-זאת עוד נשארה רעה אחת מימי הממשלה הקודמת, למצער לשנה הזאת. הרעט מי שהיה שר ההשכלה, אסר בשנה שעברה ברמיזה על מנהלי הגמנזיות לקבל תלמידים יהודים ובשנה הזאת לא נתקבל בכל הגמנזית אפילו תלמיד יהודי אחד. אולם תוצאות הדבר היו ההפך ממה שדמה הצורר. אחינו בראותם, כי נשארו בניהם בלי לקח, עשו מה שיכלו ויסדו להם גמנזיות יהודיות אחרות (לשנה הזאת רק המחלקה הראשונה): אחת ביאס' ע"י הנדיב מר מוריץ וואכטעל, אחת בפלויעשט, ועוד. בשאר הערים, שלא היה אפשר לעשות כזאת מחסר אמצעים, נאנסו הנערים העברים ללמוד בתור פרטיים. אפס כי ירא אני, כי לא תהיה תקומה למוסדות האלה (אשר כמוהם נוסדו כבר כמה פעמים בארצנו והיו כקיקיון דיונה) ואולי יוציאו שנתם, יען כי שר ההשכלה החדש, אריון, לבו טוב ליהודים והוא ישוב יפתח לפניהם את בה"ס בשנה הבאה.

בעת האחרונה, ימים אחדים לפני נפול הממשלה הליברלית, הציע שר ההשכלה פרויקט הדש בנגד בה"ס אשר „לזרים". בזה חפץ לתת לבתי־ספרינו את המכה האחרונה. בו נגזר על כל בתי-הספר הזרים להעמיד מורים ומנהלים רומנים, להרבות מספר השעות, אשר ללקח הרומני, כמו הגיאוגרפיה, השפה וד"י רומניה; לשלם בעד כל תלמיד, הלומד בבה"ס חנם, שקל לשנה ובעד כל תלמיד המשלם — ארבעה שקלים לשנה בעד תלמיד ב"ס תיכוני עשרה שקלים לשנה לקופת הממשלה. בכסף הזה — הוי שחוק מר! — תחזיק הממשלה משגיחים על בתי-הספר האלה. ומהות המשגיחים ידועה: באים אחת לחדש ועפ"י רב משננים לשונם כנגד המורים, כנגד הדת היהודית, כנגד השחיטה, כנגד עם סורר, אשר הצליב את משיחם, ואחד הוסיף עוד למורה עברי: התדעו מה שצריך לכם? צריך למשח אתכם בנפט ולהצית בכם אש!.. ולצרך זה דרושים לנו מפקחים...

הסתדרות המורים בארצנו התאספה לכנסיה ושלחה מחאה כנגד הפרויקט הזה למיניסטר, והראו בה לממשלה, כי רב בתי-הספר העבריים הנם עניים וחיים מתמיכת איזה נדיב או ישל כי"ה ואי אפשר לשלם את המס הנגזר. איך נתקבלה המחאה אין יודעים עדנה; בכל אופן אין לדאג לדבר הזה כל זמן אשר הקונסרבטיבים ישבו לכסא.

בשנה שעברה בנה נדיב יהודי בי"ס בטירגוניאמץ ללמוד תורה. אין ליחס אל הנדיב הזה חבת-היהדות גדולה מאד, ועל זה מראות העובדות האלה: מורה צעיר אחד, שהוא גם ציוני הגיש בקשה להתקבל למורה שפת עבר שם, ויקבל משם את המענה: אין אנו מקבלים ציונים למורים. תחתיו נתקבל מורה לא ציוני. אחרי זה הכריז גדול אחד רומני מהעיר הנזכרה, כי יש צרך בב"ס למסחר ויפתח הנדיב האמור, חסיד בן חסיד, את כיסו וינדב מאת אלף שקל כסף למוסד הזה, בתנאי אשר יתקבלו גם תלמידים עברים בו.. מה יהיה בסוף? אחרי שנים אחדות יסגרו שערי בתי הספר הנבנה בכסף יהודי בפני תלמידים עברים, כאשר כן רואים אנחנו במעשי האקדמיה הרומנית: לפני איזו שנים מת יהודי ספרדי אחד, הלל מנוח שמו, ויעזב מאת אלף שקל כסף למוסד הזה, לתמך בידי סטודנטים עניים ולקצב פרסים לסופרים, בלי הבדל דת ולאם. עתה מודיעה האקדמיה, כי מי שחפץ לקבל תמיכה או פרס עליו להיות רומני או אזרח דוקא. אבל זה דרך אחינו להראות עצמם נדיבים כלפי הגויים מבלי אשר יבקשו זאת מהם, וגורמים בזה גם רעה ליתר אחיהם. לבסוף נדב היהודי מעיר ניאמץ בימים האחרונים סך של 5000 פרנק למוסד, אשר יקרא בשם הצורר הרעט, ואשר תעודתו תהיה להחזיק ולהלביש בפירות הכסף חמשה תלמידים עניים מבית הספר אשר לממשלה — בלי ספק לא יהודים. תחת כל אלה זכתהו הממשלה באות כבוד.

מורשה אחד יסד לו עתון, שבו הוא מרבה לדבר ע"ד נתינת זכות אזרח ליהודים אחרי אשר יתבוללו, ואשר ע"כ רב קוראיו יהודים. הוא פתח בנאום בבית המורשים ושאל את ראש המניסטריום הקודם ברטיאנו, מדוע הממשלה סוגרת את בתי-הספר בפני בני היהודים, תחת אשר עליה לעשות כמעשה האונגרים, שהם

אנסים את הרומנים ללמוד בבתי ספריהם למען יתבוללו; אם יפתחו את בה"ס לפני היהודים הלא ימהרו להתבולל ובעוד זמן מה לא תהיה לנו עוד שאלה יהודית. ברטיאנו ענה: שאלה יהודית אין עוד בארצנו, כי נפתרה בשנת 1879. מול הנאום הזה של „אוהב-ישראל" האמור, שלחו היהודים דורשי הזכיות מבוקרשט דפוטציה, להודות לו בעד השתדלותו. אחרי זה הלכו ארבעים מלומדים יהודים, רופאים וארדיכלים וישלחו גם הם מכתב תודה ביד אחדים מהם לדפוטט. להביע רגשות תודתם. האחרון קבל אותם בסבר פנים יפות והודה להם, אף אמר, כי שמע, אשר אחדים מהיהודים דורשי משפט אזרח הנם ציונים וזה רע בעיניו מאד, כי זהו אנטיפטריוטי; גם אמר להם, כי לא טוב עושים העתונים היהודים הנלחמים והמלשינים על אדוני הארץ, וכי בזה ירעו ליתר אחיהם. לסוף יעץ ליהודים להסתדר עתה ולהלחם בעד נתינת הזכיות, יען כי הממשלה נכונה לשנות איזו סעיפים בספר-החקים ואולי לטובת היהודים, ולכן יעזור להם גם הוא עם עוד רומנים אחרים, במלחמתם הצודקת.

שבו הימים מלפני ארבעים שנה. כאז כן עתה מחזיקים את היהודים לריקים (וואגאבונדען). הנה כי כן ההליט בית-משפט אחד על שני סוחרים עברים, אשר קראו שמטה לנושיהם ואשר ע"כ הושמו בסהר, באמרו, כי אין להוציא אותם על ערבה מהכלא, מפני שהם ריקים, בשגם הם יהודים. היהודים חסרי הזכיות הנם וונבונדים, הוסיף בית-הדין.

יצי"ב.

---

# פיליטון קטן.

## יסורים של אהבה.

צריכים להגיה את ספרי המוסר, שגיאה רבה מצאתי בהם. האהבה היא לפי דבריהם מדה טובה והשנאה מדה רעה וזו טעות גדולה וטעות לעולם חוזרת. זכרו נא מה הרבו אבותינו לבקש ולהתחנן מאת העמים בעלי דת האהבה לאמר: אל נא תאהבונו, חוסו נא ואל תאהבו, אל תדאגו כל כך לנפשותינו, יבא הבורא וידאג בעצמו לנפשותיו. והם אטמו אזניהם משמוע, לא יכלו התאפק מלאהוב ומלקרב את הצאן האובדות בית ישראל, לתקן נפשותם הנשחתות. באש ובמים העבירונו, ביסורי גיהנם יסרונו, נדונו, גרשונו, גזלו ילדינו, העלילו עלינו עלילות, גזרו עלינו גזירות רעות, למרר חיינו וכל אלה מתוך אהבה, שהביאתם לידי חמלה, לחמול על נשמותינו הנתעות ולגאלן. לא חנם אמרו חז"ל „אהבה מקלקלת השורה.

גם אנחנו עודנו מתחננים את התחנה הזאת אל מאהבינו: אל תאהבונו! נצטויתם מאת מחוקקיכם לאהוב את רעיכם כמוכם, אבל אנו מוחלים בפה מלא על האהבה. רוצים אתם לקבוע באהבה ובחמלה שבתות למנוחה, כמו שצוו מחוקקיכם, טוב מאד, חזקו ואמצו או כמו שאומרים בזרגון: געזונטער-הייט, אבל בבקשה מכם, אל תחמלו עלינו ואל תזכונו בתקון הטוב הזה, כי רוב טובה אין יכולים לקבל. יש לכם הברות של צדיקים וצדיקות, קדושים וקדושות, להכניס אור אמונה בנפשות חשכות, יישר כחכם ולכו לסבלותיכם. יש ביניכם נפשות תועות למדי, עוזבי יראתם והולכים בשרירות לב, רודפי תענוגים, גוזלי אביונים, לוחצי חלשים וחונפי תקיפים, פורעי מוסר ומהללי קדש — לכו החזירו כל אלה למוטב ואותנו הניחו, אל תגלגלו עלינו מדת רחמכם, כי אין אנו כדאים. אנא שנאונו ואל תקחו בשבי ילדינו, להכניסם בברית אמונתכם. והם באחת: „רק אתכם אהבתי מכל משפחות האדמה על-כן אפקד עליכם".

באנגליא יש מנהג לכהנים הנצרים, להתפלל על היהודים ועל המושלמנים ועל עובדי האלילים, שיאיר אלקים את עיניהם ויכירו אור האמונה האמתית. עתה מצאו היהודים את עצמם נעלבים באהבה הזאת והם מבקשים מהם רחמים, שלא יאהבום כל כך ויחדלו להתפלל בעדם.

ובאוסטריא גדולה האהבה כל כך ליהודים עד שמתיחסים עמנו כל העמים וכל אחד משתדל להוכיח בכתבי ספירת העם, כי בלשוננו היהודים מדברים. ואנו מתחננים: לא אדוני, יהודים אנו ויהודית אנו מדברים, שפה אחרת לא נדע. והם באחת: פולנים אתם ופולנית אתם מדברים. אהבנוכם, חמלנו עליכם, דואגים אנו לכם, אין בינינו שום שנאה ותחרות, כמו שיש בעמים אחרים עליכם, לכן אל תעשו לנו את הבושה הזאת, לזלזל בלשוננו ולהכתב בלשון אחרת, ואם לא תשמעו — קשה יהיה ענשכם!

אלו הן המכות, שהוכינו בבית מאהבינו.

ואולם השנאה כמה טובה הביאה לנו! לולא השנאה העצומה לישראל והרדיפות ברוסיא לא היה נברא הישוב החדש בא"י ולא היתה הציונות המדינית נבראת, לא היו לנו בנקים לאומיים וקרן קימת לישראל והסתדרות לאומית. בגלל השנאה לישראל בכל העמים נתפרסם זה עתה קול קורא מאת פוליטיקני אנגלי בכל הלשונות, ליסד חברה ציונית של כל עמי אירפה יחד, להחזיר את נפוצות יהודה לארץ אבותיהם וקימא לן, שהגוים אינם ערלי-לב ואטומי-אזן וקשי-ערף כאחינו בית ישראל ואפשר שבזמן קרוב נזכה, שיתקיימו דברי הנביאים: „והביאו את כל אחיכם מכל הגוים מנחה לה' בסוסים וברכב ובצבים ובפרדים ובכרכרות על הר קדשי ירושלם אמר ה' כאשר יביאו בני ישראל את המנחה בכלי טהור בית ה'." ועוד נאמר: „אשא אל גוים ידי ואל עמים ארים נסי והביאו בניך בחצן ובנותיך על כתף תנשאנה". וכל זאת מתוך שנאה, כמו שנראה בישעיה שם, שהסמיך לפסוק הזה: „והאכלתי את מוניך את בשרם."

בגלל השנאה לישראל משתדלים הפולנים ברוסיא, לבטל את תחום המושב ולהתיר ליהודים לגור בכל רחבי ארצות רוסיא. בגלל השנאה לפינים תובעים העתונים הקרובים לממשלת רוסיא את זכיותינו בפינלנד, בגלל השנאה לפולנים יסדו בחקי האוטונומיה הפולנית בפולן הרוסית קוריה מיוחדת ליהודים ואשרו בזה את לאומותנו, וכן בגלל השנאה לישראל הסכימו הימניים בדומה הרוסית, להכיר את הלשון היהודית בתור שפת למוד בבתי-ספר ולא עוד אלא שגם ריב היהודים בגליציא יריבו עתה צוררינו הרוסים עם הפולנים.

בשביל השנאה לציונים נוסדות כמה חברות והסתדריות לישוב א"י מחוץ להסתדרות הציונית: איק"א של המתבוללים ומוריה של החרדים ובשביל השנאה לציונים הצליח ד"ר לוונשטיין, להטות לב שליטי גליציא, לערוך אנקטה בדבר עניות היהודים ולתקן מעט את אשר השחיתו בחלוקת רשיונות המזיגה, להראות שאין צרך בציונים.

כל אלה תולדות השנאה. אין מדה טובה ממנה, אני אומר לכם! מי יתן וישנאונו! המהטט.

---

# מקרוב ומרחוק.

**שונות.** אגודות קתוליות באוסטריא ובאשכנז הגישו לאפיפיור כרך גדול מקושט בזהב ובו כשתי מיליוני חתימות על קריאת תגר נגד ראש האזרחים היהודי ברומי, שהטיח דברים כלפי האפיפיור והכנסיה, ובטיחוהו, שיפייסו אותו גם בכסף. — בפרלמנט הצרפתי ירה איש על ראש המניסטריום בריאן שתי פעמים והחטיא את המטרה, אבל כדור פגע ביועץ המניסטריום ופצעהו. הרוצח רצה להנקם על שלוחו מכנו. — מגפת הדזומא מתפשטה בחינא יותר ויותר, כבר הגיעה גם לערים הגדולות בפנים הארץ. בקצת ערים נופלים אנשים חמרים בחוצות ואין קוברם. — ממשלת אנגליא הקהילה אספת חכמים, להועץ במה להכחיד את מגפת התרדמה, השלטת באפריקה המזרחית. שם אנשים נרדמים ואינם מקיצים עוד עד שימותו. ולפי שרוצה אנגליא לבנות מסלת ברזל דרך כל ארך אפריקה, יש לירא שתתפשט המגפה בכל העולם. — עתון אשכנזי מפרסם סוד, כי לפני שנתים התנכל יורש העצר הסרבי המשוגע גיאורג בנפש יורש העצר האוסטרי פרנץ פרדיננד ושכר רוצחים, לארוב לו בהיותו ברומניא ואח"כ בשדה המנבר במורביא. אחד הרוצחים נתפש ואפשר שבעבור זה היה גיאורג מוכרח לותר על זכותו על כסא סרביא.

*

**ממשלת טורקיא והציונים.** הנ. י. ק. מודיעה, כי ציר השולטן בברלין אסמן ניזמי פשא שלח מכתב תודה אל נשיא הציונים דוד ולפזון על השתתפות המוסדות הפיננצים הציוניים בבנין מסלת-הברזל הערבית. הכונה היא על הנדבה, שהבטיח ולפזון לשולטן הקודם וכתב הבטחתו נמצא בין כתבי עבדאל חמיד ועל סמך הכתב הזה תבעה ממשלת טורקיא את הכסף, וכמובן מוכרח היה ולפזון לתת. — ביום א' ש"ז דבר ולפזון בועידת הציונים במערב אשכנז ע"ד יחס טורקיא לציונות ואמר, שכל השמועות ע"ד משטמת ממשלת טורקיא לציונים ממקור אחד יצא, ממלחמת איש אחד מלחמת נקם (הכונה על המנגד דוד פרסקי) והשד ועלילות שוא ואין לשים לב אליו. ממשלת טורקיא לא הראתה שום איבה לציונות. אדרבה ארגנם של הטורקים הצעירים פרסם עתה מאמר ראשי לטובת כניסת היהודים ובפירוש הטעים, שאין להתנגד לתקומת מרכז יהודי לאומי וקולטורי בפלשתינה.

**בצלאל.** בימים האלה נתחנכה המושבה החרשה שנוסדה ע"י הק"ק בבן-שמן אצל לוד בשביל הצורפים התימנים, שלמדו מלאכתם ב„בצלאל" ועתה יעסקו בפ"ע בחרשת-כסף. מסע מיוחד מירושלם ירד ללוד, להביא שמה את כל האורחים, שהשתתפו בחנכת המושבה. — בעל האחוזה היהודי ד"ר שוטלנדר בברסלאו נדב עשרת אלפים מרק לבצלאל, לכונן שם מחלקה מיוחדה על שם אביו.

**הקרן הקימת לישראל.** בשנה שעברה נקבצו לקרן הקימת 455.775 מרק חמשים אלף יותר מאשר בשנה הקודמה. מאלה נקבצו ברוסיא קי"א אלף באוסטריא תשעים אלף.

**החכם בשי ר' חיים נחום סגאטהר.** להחזק כחה בסענאט תושיב ממשלת טורקיא שרים חדשים בסענאט ובתוכם גם את ראש הגולה ר' חיים נחום.

**ממשלת הולנד שוקדה לשבת היהודית.** ממשלת הולנד לא לקחה לה מנהג אירפה למופת, שבשביתת יום א' אין להבדיל בין האזרחים והיא בפירוש הראתה, שהשבות נבראה רק לטובת האזרחים ולא לרעתם ובתקנות שעשתה בעבודת האופים, שאסור להם לעבוד בלילה וביום א', הבדילה את היהודים לטובה והכניסה תנאי, שלאופים היהודים מותרת העבודה בליל אור ליום ו' ובמוצאי שבת ובכל הלילות שלפני חג יהודי, לפי שאינם עובדים בערב שבת ובערב יו"ט והפרלמנט הסכים לזה בלי תלונה.

**השנאה לישראל בארץ ישראל.** קטטה נפלה בין עגלון יהודי בחיפה העובד בפוליטכניקום ובין נפח גרמני אחד. ועל לא דבר התנפל הגרמני על היהודי ובמטיל ברזל הכהו על קדקדו מכה אנושה, והנהו במצב מסוכן. הגרמני נאסר אמנם בבית הקונסול שלו, וגם הממשלה המקומית רוצה להעניש את הפושע כחק, כי הנפצע הוא אחד מנתיניה, אבל העובדא הזאת ועוד עובדות כאלו מוכיחות למדי עד כמה גדולה שנאתם של הנוצרים החיפאים לעומת האלמנט העברי. — העורך הערבי הצורר הידוע נגיב נצר לא הסתפק במאמריו המרעילים, שמשחיר בהם את פני „הכרמל" שלו, אלא גם רוצה להציק עוד שמן על המדורה, ובשבוע הזה נסע לערי הגליל: נצרה, טבריה, צפת והכפרים, בכדי לעורר את פקידי-הממשלה ואת תושבי הארץ נגד הישוב העברי, שהוא לפי דבריו „יסוד מזיק להממשלה ולהמדינה"... „החרות".

**השמרו מנרות „יאהרצייט".** מסניאטין כותבים לנו: פה נשרפו בליל שבת שעבר שלשה בתי-מדרשים וארבעה ספרי תורה וגם איש עני אחד, שישן בביהמ"ד. סבת השרפה היתה נר של יאהרצייט. פ. מ. ה. — אין די מלים להזהיר את אחינו מהביא אל בתי התפלה את הנרות הגדולים. הנרות האלה מתעקמים ונופלים וכבר גרמו תבערות בכמה ערים ונשרפו בתי-תפלה וספרי-תורה ושאר ספרים ועתה נשרף גם אדם. בליל כל-נדרי מבלבלים הנרות הגבוהים האלה את התפלה בכל בתי תפלותינו וגם אסונות יקרו בכל שנה. ראוי לכל יהודי לשים אל לבו, להלחם בחזקה עם האנשים המביאים נרות כאלה אל ביהכ"נ ולהסביר להם, שאין המנהג הזה כדאי להביא בסכנה את ביהכ"נ ואת כל העיר. ליא"צ אפשר להדליק כוס של שמן או של חלב ודי.

**קונגרס של נשים יהודיות.** במינכן היתה ועידה של כל חברות הנשים היהודיות, קל״ב במספר ולהן ל״ב אלף אשה. ההסתדרות חותרת לתקן את המצב האקונומי והתרבותי של הנשים, גם רוצות הן להשתתף בהנהגת הקהלות. אגדות יהודי אשכנז כבר כבר הסכימה להכניס אל ההנהגה באת-כח הסתדרות הנשים.

**גולי עמנו.** בשנה האחרונה (שנת החשבון 1908—9) גלו לאמריקה 57.551 יהודים, ס״ח ממאה באו מרוסיא, ששים ממאה התישבו במדינת ניו-יורק, 614 הושבו מעל ההוף לספינה. בשנה שלפני זאת באו לאמריקה יותר ממאה אלף יהודים.

**גזירה חדשה באשכנז.** ממשלת אשכנז אסרה על גולים, השבים מאמריקה לרוסיא, לעבור ד־ך אשכנז אם א־ן ביד כל אחד מאה רובל ותעודת מסע כתקונה.

**עלילה חדשה.** עתוני האנטישמים בצרפת פרסמו מכתב מזויף על שם ראש האזרחים היהודי ברומא, בו הוא מודה, שיש ליהודים הסתדרות פוליטית בכל העולם ולה ב״ד של אינקביזיציה, הדן דיני נפשות את הבוגדים היהודים.

**מספר היהודים באונגרן** היה בשנת תרס״ט 950.352. מספר החתונות בהם היו 7140 ומהן היו 658 חתון עם נכרים. מספר רב כזה של תערובת לא היה עוד. מספר הנולדים היה 26.123, פחות מארבעה אחוזים ממאה נולדים בארץ ואולם מספר היהודים בכלל הוא קרוב להמשה אחוזים ממאה. מזה נראה, שהיהודים פרים ורבים עתה באונגרן פחות מכל העמים. מספר המתים 13.606, פחות משלשה אחוזים ממאה מתים בארץ.

**יהודים דורשים שביתת יום א׳.** באספת אגודת המדינה של חנונים יהודים הצ״ע חנוני יהודי, שתשתדל האגודה בכל עוז, להנהיג בכל הארץ שביתה גמורה ליום א׳ בלי יוצא מן הכלל. אחד החברים ערער על זה וטען, שאין להכריח יהודים שומרי שבת לשבות שני ימים מעל״ע. אך אחרים גערו בו ואמרו שלא יקבלו „רוח הפאות“.

**תחית המתים.** ה„רוסקויה זנמיה“, ארגן המאות השחורות ברוסיא, המעליל שקר על היהודים בכל יום ומכין פגרומות חדל, כידוע, לצאת מאין קוראים והנה חמלו עליו „ממקום עליון“ והבטיחו קיומו ועל הצלחת המקום העליון הזה מוכרחים היהודים להתפלל בביהכ״נ...

**רמאים.** בפרנקפורט ע״נ מיין נתברר עתה משפטו של עורך ה„איזראעליט“, מר זליג שכנוביץ, שנאשם בעון הוצאת רבה על ה„חברה לבנין בתי כנסת“ שבעיר ההיא. בשעת המשפט הוברר, כי החברה הנצרית הזאת נוסדה במטרה, להוציא בתרמית סכומי-כסף גדולים ממנדבים שונים. החברה היתה מפרסמת הודעות בעתונים׳ ובהן היתה מבטיחה לתמוך בכל קהלה יהודית, הרוצה לבנות לה בית-כנסת ולהלוות לה כסף בלי רבית. קהלות אחדות פנו לחברה הזאת והיא שלחה אליהן את באי-כחה, שהצ״עו לתת לכל אחת 20.000 מרק אבל בתנאי, כי בא-כח החברה יפנה בשם הקהלה בקריאות אל הצבור היהודי ואל כל המנדבים הנודעים, לנדוב לבנין בית כנסת. כל הסכומים הנאספים מנדבות האלו צריכים היו להמסר לחברה. בין יתר התנאים היה אחד, שעל פיו צריך היה הדבר להשמר בסוד, ואם הקהלה תפר את התנאי הזה, עליה לשלם עשרים אלף מרק קנס. הקהלות היהודיות, שראו תיכף, כי זוהי חברת בצע, דחו את ההצעות האלו. הדבר נגלה ברבים וה„איזראעליט“ פרסם מאמר חריף כנגד החברה. עהרנברג, תבע את העורך לדין, אבל בשעת המשפט הוברר גם כן, כי אחד מראשי החברה, אטט, היה מציע הצעות כאלו גם לקהלות קתוליות, שהיו מסכימות להצעותיו ואטט הרויח באופן כזה שמונים אלף מרק מדמי-נדבות. כמובן, יצא עורך ה״אזראעליט״ זכאי במשפטו.

**האהבה הנצרית.** בווארשא תהיינה בחירות לועד הערכת מסי הבתים. מכל רבע העיר נבחרים חמשה חברים לועד, שממנו יוצאה קצבת המס וממילא מחיר הדירות. בהיות שלישית יושבי ווארשא יהודים יש אינטרסה רבה להם, שישבו גם יהודים בועד ויש רשות לזה מן הממשלה. אבל הפולנים משתדלים בכל העיר, שלא לבחור ביהודים אף ברבע היהודים. וכאשר צעקו היהודים חמס על היושר הזה הננוס בטובם לתת לבחור מכל רבע גם יהודי אחד ואף מרבע היהודי רק יהודי אחד והשאר נצרים, באופן שלא תהיה ליהודים שום השפעה ודעה בהערכת מס בתיהם וקצבת מחיר דירותיהם.

**חסר גשם בא״י.** בא״י חסר גשם בשנה הזאת. הבורות בירושלם ריקים. המים נמכרים בדמים יקרים והבצרת הזאת גרמה מחלות.

**שנוי בחקי היהודים ברוסיא.** סופר ה„ברלינר טגבלט“ בפטרבורג מודיע ממקור נאמן, כי החמר, שצברה הממשלה הרוסית בדבר חקי היהודים, כבר מוסדר ועל יסוד החמר הזה יכנים ראש דממשלה אל הדומה בשנה הזאת הצעת-חוק, לסדר את החקים הנוגעים ליהודים לטובתם,

**כתב־יד מימי החשמונאים.** אחד הירחונים האנגלים הביא ידיעה מפתיעה, כי ב ד מ ש ק נמצאו דפים אחדים מכתב-יד עתיק, שמוצאם מימי החשמונאים ומסופר בהם על-דבר המאורעות של הזמן הדוא. לע״ע מצאו ששים דפים של קלף. הכתב הוא כתב אשורי עתיק והנהו דומה אל הכתב של השומרונים. את כל התוכן אי-אפשר היה לקרא עד כה, יען כי אותיות הכתב על גבי הקלף הרקוב למחצה אינן נוחות לקריאה. ער כה ברו רק את כל הדברים הכתובים בעמוד חראשון. על העמוד הזה נמצאים גם הדברים: „וגם אנטיוכוס מלך ארם ואחריו נקראים גם יתר המלכים בשם אנטיוכוס; גם חוניו בן ידיע, אבי שמעון...“ על העמוד האחרון רשום זמן המתאים לשנת 268 לפני ספירת הנוצרים. לפי זה עברו על כתב-יד הזה 2676 שנים, ואין ספק בדבר, כי אם תעלה לקרוא את כל הכתוב על הדפים יודעו לנו גם הרבה מאורעות השובים, שאירעו בימי החשמונאים.

---

**עשר מכות.** ב ע ר: מדוע בכל המכות נראה בפרעה או בעבדיו הרהור תשובה, רק במכות דם ודבר לא נראה שום הרהור תשובה? ו ו א ל ף. כי בדם שמחו המצרים, שיכלו להעליל עלילת-דם על ישראל ובמכת דבר בוראי השתמשו, לגזול את מסחר הבהמות מידם בטענת תקנה ווטרינרית, כמו שעושים בזמן הזה.

---

## רמת המצפה.

# זכרונות לד״י היהודים בפולן.

מאת ד״ר מאיר באלאבאן.

### ר׳ יצחק נחמנוביטש.

אין לדמות את היהודים הפולניים משנות המאה הט״ז למספרם ליהודי אשכנז, אשר בסוף ימי הבינים או לבני בניהם בפולן של ימי המאה הי״ח. הלא הזמן ההוא היה לפני האסון הגדול, שקרה לפולן וליהודים, לפני התקוממות חמילניצקי משנת ת״ח. מדינת פולן היתה חזקה ומסודרה והיהודים בתוכה ישבו לבטח והשפעתם היתה רבה. כי הסתדרות אמיצה היתה להם ב„ו ע ד א ר ב ע ה א ר צ ו ת“, מין פרלמנט יהודי, שבא-כחו היה קבוע ושוקד בחצר המלך (כתבי המצודה בלבוב עמוד 385). אותו הזכיר המלך כפקודותיו Judaeus, qui in Nostra aula residet — „היהודי השוכן בחצרנו“.

אמנם מצאנו, שנקרא היהודי בכתבי המלכות בוגה, נוכל, כופר, אבל בחיים היה „אדון“ כהאצילים, שלוו כסף מידו ובמכתבים הוא נקרא providus (רואה את הנולד), honestes, (מכובד) וגם generosus (מיוחס). אך בלי שני הדברים האלה לא היה היהודי מצליח: תבונה וכסף; ושניהם היו למנח למשפחה, אשר על-אדותיה אספר בזה.

אביה היה ר׳ י צ ח ק ב ן נ ח מ ן ובשמו נקראה נחמנוביטש ועסקיה פרצו כל כך עד אשר מלאו ברכים שלמים בכתבי המצודה בלבוב. ר׳ יצחק היה חוכר המסים של העיר ושל המלכות, מכסי המסלות והגבול וחוץ מזה הלוה כסף רב לאזרחים ולאצילים. בפעם הראשונה הוא נזכר בכתבים ההם בשנת 1565 ובתאר דקטור (כלומר מורה, רב המע׳), במו שנתכנו כל באי-כח יהודי רייסן והיה אז דיין בבית-דין היהודי בלבוב. בשנת שמ״ח היה פרנס (יושב בראש) בועד ד׳ ארצות בלובלין ובזה היה נשיא לכל יהודי הממלכה ושלם מס לממשלה שמונת אלפי דוקאטים אונגרים (כתבי לבוב 32 ע׳ 71). בתור נשיא קהלת לבוב מסר לשרי המלך את תמיכת היהודים לצרכי הצבור, ובסכסוך, שהיה לקהלה עם הסוחרים הנצרים, היה הוא ראש המדברים.

עסקיו הפרטים הסתעפו מאד וכתבי בתי-הדין מלאים מהם. בשנת שנ״א היה חיב לסוחר היוני קונסטנטין קורניאקטוס 3400 זהובים, בשנה שאחריה 2000. ביום 7 יוני הלוה לתומש סטארזיצקי 3200 זהו׳ ולקתרינה בורצקא אלף. בשנת שנ״א 3000 ובשנת שנ״ג לו ולדומברובסקי 2150. את כל אלה הלוה בשטר או בשעבוד קרקעות ורק עסקים גדולים עשה. שר המצודה מנישק בסמבור נתן לו משכן אהל מרוקם בזהב ובדיו כסף. לחצר המלך הלוה 2500 זהו׳ באמצעות איזה שלומ׳בערג וקבל משכונות שני צמידי זהב אונגרים עתיקים, גביע זהב משובץ בפנינים עם מכסה ושני זוגי רסנים של זהב. אח״כ נעלם שלומ׳בערג ותלאות היו לר׳ יצחק להוציא את המשכונות מביתו. ונפדו ט״ז שנה אחרי מותו. (כתבי מצודת לבוב ע׳ 349).

בשנת של״ד היו לו דין ודברים עם שותפו ר׳ אהרן רייס. שניהם חכרו מכס המסלה והטחנה בגליניאני מיד שר-המחוז הרבורט והשר תבע מהם איזה חוב וגזר, שמהיום והלאה יביאו לו כל הסכום לביתו ושם יעשו החשבון, מכתבי המשפט יוצא, שהסך, שעבר בשנה אחת בעסק, היה 14.007 זהו׳ ועשרים „גדולים“ וכי שותפו קרע דפים מפינקס העסק, להונותו.

ר׳ יצחק חכר כל הכנסות נציבות לבוב וכל מכסי הגבול של מדינת רייסן (גליציא המזרחית ופודוליא). גם בזה היה לו שותף ושמו ר׳ דוד ואחרי מותו באו במקומו ששת בניו. בתור מובסן לא היה ר׳ יצחק לא טוב ולא גרוע מאחרים. סכומי המכס לא היו קבועים ואיש לא ידעם ומזה יצאו כמה סכסוכים וצריך להעיר, שהאצילים וגם כמה אזרחים בערים היו פטורים ממכס, והאכרים, שהוליכו משא של אצילים, לפעמים לא היו בידם תעודות והמוכסן היה צריך להאמין להם או לגבות בחזקה וזה הב״א לידי מהלומות ומשפטים. משפטים כאלה הובאו לפני ב״״ד של הממשלה ור׳ יצחק עמד כמה פעמים לפני השופטים ההם. וכאשר חכר בשנת שמ״ח את מכס הגבול בסניאטין, שהיתה בימים ההם על גבול טורקיא והדרך מוואלאכיה ללבוב עברה שם, לא היה קץ למשפטיו. בבאו במגע עם גבול טורקיא נתן עיניו במסחר הבשמים, שבאו משם ומאז טפל בו.

בגלל עשרו ומעמדו בתוך יהודי רייסן היה ר יצחק מכובד מאד בעיני האצילים והאזרחים; גדולי השרים היו מבאי ביתו ובבי״ד היה נשבע שבועה פשוטה, ואולם יהודים אחרים היו צריכים להשבע שבועה חמורה (מורא יודאיקו, שהיתה נהוגה ברומניא עד היום). חשפעתו הגיעה עד חצר המלך. פעם בקש לקנות בית בקצה רחוב היהודים ורחוב הרוסים והבית היה נחלת אלמנה אזרחית ולא יכול להשיגו, אז בא המלך לעזרתו וכתב מכתב למועצת העיר בלבוב בשנת של״א. ולמהר ולהחיש את הדבר שלח שמה את השר יעקב שטשאווינסקי ומועצת העיר עשתה מצות המלך ומסרה את הבית לר׳ יצחק. (ארחיב העיר לבוב ספר 227 נומר 23 וזוביצקי: ד״י העיר 139).

בהיותו עשיר ברכוש ובכבוד זכר ר׳ יצחק את את צרכי קהלתו ואמר לבנות בית-כנסת חדש בלבוב. האדיקות בדת היתה בימים ההם חזיון נפרץ ביהודים ובנצרים ורוב הבמות הנצריות ובתי-הכנסת בפולן נבנו בימים ההם. בית-הכנסת הישן בלבוב נשרף בשנת של״א וכאשר בהשו לבנותו שנית נמצאה קטנה מהכיל את כל העדה, שגדלה משנה לשנה. וביחוד בימי השוק

התקבצו בעיר סוחרים יהודים מרחוק. בעת ההיא באו ללבוב גם יהודים מטורקיא ומאיטליא בדבר מסחר היין הגדול של דון יוסף **הנשיא** דוכס נקסוס.

בימי הבינים היה בנין בתי-כנסיות בלתי מוגבל; השגיחו רק, שלא יבנו הכופרים היהודים ביה״נ גבוה ומהודר ושלא יגביהוהו מעל בתים אחרים. על-כן השכילו היהודים והעמיקו את הבנין באדמה, למען יהיה נמוך מחוץ וגבוה מבית. וכן נראה, כי בכל בהכ״נ העתיקים בפולן (ביהכ״נ הישן בקראקא וביהכ״נ שמחוץ לעיר בלבוב) ירדו במעלות אל תוכם. בדיעבד סמכו את המנהג על הפסוק „ממעמקים קראתיך“, אבל באמת יסודו בגזירה ההיא. אח״כ הפצירו מועצות הכהנים בממשלת פולן, במו בכל ארצות הנצרים, להגביל את רשיונות בנין בתי-כנסיות וכן החליטה הסינודה של הכהנים בפיוטרקוב בשנת 1552: „שיחרום המלך את בתי-הכנסת החדשים; כי היהודים נסכלים רק לזכר יסורי המשיח, לכן יש להשגיח, שלא ירבו, הרשות להם רק לתקן בדקי בתי־הכנסת הישנים, אבל לא לבנות חדשים“. ההחלטה הזאת נשנתה ביתר חומרה בסינודה בשנת 1589. ורוח הכהנים חדר אל בית המלכים והמלך אלכסנדר גזר, שלא יבנו עוד היהודים בתי-כנסת חדשים. ואח״כ נגזר, שלא יתקנו עוד אף את הישנים (זכרונות מלכי פולן ספר ג׳ 117, כתבי מצודת לבוב 361 ע׳ 216).

את כל המכשולים האלה פנה ר׳ יצחק מעל דרכו וקנה ככר מאת מועצת העיר באלף ות״ק זהו׳ והשיג אשור ורשיון מאת המלך סטעפאן באטורי מיום 28 מערץ 1581, אז מסר את הבנין לאדרכל האיטלי המפואר פאולו רומנו, שבנה בעת ההיא בלבוב גם הבמה הוואלאכית. הבנין הוא בנין נפלא בסגנון גותי מאוחר. ההיכל מרובע והכפה עולה בשפוע ומזדקפה וצלעיה מתכוצים בתוך ובעגול שבאמצע נראה פרט השנה „ויקרא בשם“ — שמ״ב. — בשעת הבנין השתדל ר׳ יצחק, להשיג גם רשיון מאת הארכיהגמון, להנצל מכל עלילה ומעקת יד אויב. אבל בראש הכנסיה בלבוב עמד בימים ההם הארכיהגמון יוחנן דמטריוס סוליקובסקי, איש אדוק וקשה, שהביא את הישועיים ללבוב ומאן לתת רשיון והודיע את הדבר לרומא. אך הבנין לא נשבת ובית ה׳ נפתח בלי רשיונו וכל הימים עמד בסכנה. ר׳ יצחק בקש לבנות גם עזרת נשים ולא הספיק עד שמת בשנת שנ״ה ובניו ר׳ מרדבי ור׳ נחמן איזאקוביטש גמרו את הבנין.

---

# הפילוספים ובעלי החיים.

מאת ד״ר שלמה רובין ז״ל.

כבעלי הדת כן גם הפילוסופים נטו במעשה אל לפנים משורת דינם, שהעלו בעיון, כמו תלמידי סטוא, שאמרו: אף אם יש הבדל גדול בין האדם ובין הבהמה, בכל זאת האדם ברנש מעלתו צריך להשתמש בסדת הרחסים נגד בע״ח. אחריהם ראינו את פלוטארך, ואחריו את ראש האפלטונים החדשים פורפיר, שקראו תגר על האכזריות, שאנחנו **עושים** עם בעלי החיים ועל מנהגנו לאכול את בשרם. להיונים יש ספור כעין ספור אגדתנו על עגלא תלתא של רבינו הקדוש וזה תכנו: מעשה בשופטי אתונא, בהתאספם על גבעת מארס, שראו עוף מעופף על ראשיהם, עוף טורף, הרודף אחרי צפור, והצפור נמלטה אל חיק אחד הסנהדרין. הוא אחז בה והמיתה והשליכה ארצה. על זה כעסו חבריו השופטים, בעצם הישיבה ההיא חרצו משפטם, לגרש הלאה את השופט האכזרי מהסתפח בקהלם.

לפי הפתגם הרגיל בין היונים הקדמונים לאמר: „ישנם גואלי-דם גם לכלבים“, נראה, כי לפי הרגש ההמוני עתידים המתאכזרים נגד בע״ח, לתת דין וחשבון ולהשיג ענשים.

המשפט אשר הוציא קארטעזיוס על טיב בעלי החיים, שאינם אלא כעין אוטומט, כלי-שרת לצרכי האדם, לא הוטב בעיני רוב הפילוסופים. רבים קמו עליו והתעוררו לנגדו באמרם; אם אברי הרגשה, אשר יצר אלהים בבע״ח, אינם מרגישים, **איך** מתפאר האדם להרגיש בעצם האברים ההם? המשא־פנים יש בדבר? האם בלב ולב ברא אלקים את יצוריו? לזה לב בשר ולזה לב אבן?

הפילוסוף קאנט האשכנזי אחרי אשר גזר דינו הקשה על בע״ח, שחם רק אמצעים לתועלת האדם, הוסיף לאמר: בכל זאת ראוי לו לאדם להתרחק מצער בעלי חיים, לא לתועלתם של בע״ח, כי-אם לשמירת חקי המוסר האנושי, כי האכזריות נגד בעלי חיים מביא לידי חסרון רגש גם באדם ולא נרגיש גם בצרת עמיתנו. החיקש הזה, הנמצא כבר בין הברי סטוא היוני הנ״ל ובדברי אוריגינס אבי הכנסיה הנוצרית, התחקה אחרי כן בדין הצרפתי, המכונה „משפט גראמונט“ בשנת 1884 לתכלית הגנה על בע״ח לתועלת האדם. הפילוסוף שופנהואר חלק על קאנט בעבור זה ואמר: איככה תהיה החמלה על בע״ח רק תולדת התועלת לאדם, זוהי פחתת הכרה ביחס הקרוב שבין האדם ובהמה, והיא תורת הפרדה בין אברים באחדותם הטבעית, והוא מוסיף לגלות דעתו בדבר לאמר: היסוד הראשון של המציאות, השורר בכל חי, הוא החפץ והרצון להיות בחיים, והוא שוה באדם ובבהמה. השכל וההתבוננות נמצא גם בבע״ח, אך במדרגה פחותה מאד לפי שנוי המינים, לאדם בלבדו יש הכשרון לרעיונות מופשטים, אבל בבע״ח לא נמצא כי-אם רגש עובר והיכלת למצא ציור הדברים רק בדרך החושים, ואך דברים הנחוצים לקיומם בעולם. אולם מלבד ההבדל הזה, שהוא גדול וכולל ובכל המגרעת בנוגע להכרתם, יש ויש שווי גדול ורחב בין האדם ובין הבהמה, שמזה יוצאה חובה כפולה לאדם לעמת הבהמה, חובת חנינה וחסד וחובת צדק ויושר.

מקדם קדמתה היתה טבועה בלבותם ובראשיהם של בני האדם (אף תורנים ופילוסופים ואנשי-לבב במשמע) גאוה מדומה לרכוב בגאותם שחקים ולחשוב, כי הארץ, אשר ניתנה לאחוזתם, למשול ולרדות בה כאות נפשם, הוא מרכז העולם, היינו העולם בעצמו, הארץ והעולם שמות נרדפים הם ושניהם אחד, כי העולם היא הארץ היושבת במנוחת כבודה בת מלך פנימה באמצע סשטר הגלגלים, וכל יצורי השמים וכוכביהם עוטרים אותה מסביב, לעבדה ולשמרה ולשרת אותה, החמה, הגדולה אלפי אלפים פעמים מן הארץ, סובבת אותה ומקפת אותה כשפחה לפני גבירתה, להאיר עליה ולהשפיע לה את כל צרכה, למען תפרנס ותכלכל ותשביע נחת דשן אדוניה האדם, עטרת כל הבריאה והוא גם תכלית הבריאה כלה, שלא נבראו שמים וארץ אלא בשבילו ולמענו לתועלתו להנאתו ולטובתו. גאות האדם הזאת, אשר הולידה והצמיחה דעות המוניות ונפסדות, היתה הסבה הקריבה לאכזריות האדם נגד יצורי הארץ, שאינם בצלם האלקים, היינו שאינם בצלם האדם. הדעה הזאת משלה בעולם עד אשר בא קופרניקוס, הוא התוכן הגדול, אשר הצליח בחכמתו לברר באותות חשבונות ובמופתי הנדסה, כי לא החמה הגדולה תסובב את הארץ הקטנה כשפחה את גבירתה, כי-אם הארץ הקטנה, אחד כוכבי הלכת הקטנים, תשנס מתניה ותרוץ, כמו זבוב סביב הנר, סביב החמה, לקבל ממנה שפעת אור וחיים, ועיניה תלויות בה כעיני שפחה אל יד גבירתה, ובזה נשבר חוטר אחד בגאות האדם בחשבו, כי הארץ היא עיקר העולם והשמים טפלים לה.

וכשלש מאות שנים אחרי קופירניקוס בא החוקר האנגלי טשרלס דרווין, וברר במסות חריצותו ושקידתו ובאותות בחינתו ובנסיונותיו, הכל בדוק ומנוסה, כי המין האנושי אינו רם ממיני בע״ח אלא במעלות השלמות ולא בפרטי תכונות גופו וטבעו. ובזה נשבר החוטר השני בגאות האדם, בחשבו את עצמו כתכלית היצירה ולא נברא העולם אלא בשבילו.

ובכן נהרסה גאות האדם עד היסוד בה, למלאות דברי הנביא (ישעיה ב׳) „וישח אדם וישפל איש... בא בצור והטמן בעפר... עיני גבהות אדם שפל ושח רום אנשים... ושח גבהות האדם ושפל רום אנשים... חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו, כי במה נחשב הוא!“

---

# ערוב.

עדיין לא נתברר, המכה הרביעית הזאת של מצרים מה היא וגם הקדמונים דעותיהם חלוקות בדבר. אונקלוס אינו מתרגם כלל את המלה, אלא מעתיקה, כדרכו בכל מלה שלא הוברר, „ערובא“. השבעים תרגמו קינומביא, מין זבוב. יונתן והמדרשים והירונימוס ורש״י והראב״ע פירשו: ערבוביא של היות שונות. אבל המעיין היטב בלשון הכתוב יראה, שמדובר שם רק על מין ידוע אחד. על ערבוב של כמה מינים אין לדבר בה״א הידיעה „הערב“. גם קשה המבטא „לא נשאר ערב אחד“ וכו׳. וע״כ מאן הפשטן הגדול הרשב״ם בפירוש המקובל ופירש: זאבי ערב. אבל מלשון הכתוב „ומלאו בתי מצרים את הערב“ נראה בברור, שהוא מין בע״ח, שדרכו למצוא קן לו בבתים. וכן נראה מן הפסוק „ויבא ערב כבד ביתה פרעה ובית עבדיו“. ואולי יש ממש בהשערתי, שאין ערב אלא עכברים; אולי בלשון המצרית או בעברית הקדמונה נקראו ערב, וזה על שם צבע עורם האפור, כמו שנקרא העורב כן על שם מראהו מלשון הערב שמש. ובשם עכבר נתחלפו הב׳ והר׳ בסקומם וכ׳ נכנס בתוך. את השערתי בניתי על העובדות האלה: במעשה מכות פלשתים (ש״א ו׳) נזכרו עכברים, שהשיבו הפלשתים אשם לה׳ ונאמר שם „עכבריכם המשחיתים את הארץ“ וכפי הנראה היה פי העכברים גם בדגון אלילם, שכרסם בכל לילה את הפסל והפילהו ונשבר וע״כ נאמר שם: „ולמה תכבדו את לבבכם כאשר כבדו מצרים ופרעה את לבם הלא כאשר התעלל בהם“ וכו׳. מזה נראה שהיו מכות הפלשתים דומות למכות מצרים באיזה צד. בתהלים ע״ח נזכרו ערוב וצפרדע יחד: „ישלח בהם ערב ויאכלם וצפרדע ותשחיתם“, וכן שם ק״ה: „שרץ ארצם צפרדעים אמר ויבא ערב“. מזה נראה, שהיו שתי המכות דומות זל״ז וכן דקדק שם המשורר, לחשוב את כל המכות הדומות יחד: חשך ודם, לפי שהם אלמנטרים, שנוי ביסודות; ברד וארבה, לפי ששניהם הכו את הצמחים. ובמזמור ע״ח נחשבו דבר ומכות-בכורות יחד, ששניהם מגפה. בפרשת ערוב נאמר „ומלאו בתי מצרים את הערב וגם האדמה אשר הם עליה“, מזה נראה, שהוא בע״ח, שדרכו להיות בבתים וגם בשדה ואין זה אלא העכבר. וכן נראה מסדר המכות, שהן מסודרות שתים שתים בכונה ועולות מלמטה למעלה: בדם וצפרדע נלקו המים, הנמוכים מן הארץ, בכנים וערב נלקה העפר (מזה נראה, שערב הוא עכברים, השוכנים בעפר), כדבר ושחין נלקו גופות האדם והבהמה בחיים, בברד וארבה נלקה האויר ובחשך ומ״ב באו הנגעים משמים. המפרשים למדו מהפסוק „ערב ויאכלם“, שהוא חיות טורפות. אבל גם עכברים, כשהם מתרבים מאד ורעבים דרכם לאכל בשר אדם חי.

יש. מ. ל.

---

בניני סנחריב. בשנה שעברה נמצאה באדמת נגוה העתיקה אצטונה של חרס גדולה, שהובאה אל המוזיאום הבריטי. עליה זרותים כל מעשי סנחריב מלך אשור. בתהלה הוא מספר את כל מלחמותיו יותר ממה שידוע לנו ואח״כ הוא מתפאר ע״ד בניניו בנגוה. את המקדשים וההיכלות שכלל יותר מכל אשר מלכו לפניו, את העיר הגדיל ואת המסלות הרבה, תעלות חפר ונטע עצים. אחרי שהרס הנחל טבילטו את הארמון הישן בנה במקומו ארמון חדש גדול הרבה ממנו ופארהו בזהב ובכסף ובנחשת וקשטהו באבנות יקרות ובעצים נודפים ריח טוב. חשובה הודעתו, כי בנה אחד השערים בסגנון חתי, כלומר קשטהו בחיות בעלות כנפים, כמו שנמצאו בארץ החתים (סוריא הצפונית). את העצים ששתל הביא מארצות שונות, שהוא קוראן בשמות. כל חיה נחצבה מאבן אחת. הוא מודיע שם גם, איך התיכו את הנחשת ואיך הסיעו את האבנים. את התכת הנחשת הורה „נסיך אלהי“ ושמו נינצי-אדגר. הפרדס הגדול שנטע היה גדול בכל הר אמנה ובו נטע עצים ושיחים, שלא היו עוד באשור. חוקר אחד הוכיח. כי בין העצים האלה היה גם עץ צמר-הגפן, כי שם נזכר עץ, שעשו ממנו בגדים. בסוף הוא מדבר ע״ד חומת נגוה, שבנה בה ט״ו שערים וכל אחד קרא בשם ותעלות מים משך אל הגנות והשדות.

במקום כל הודעה מיוחדת

אליעזר ראמלער — געניע יעגענדארף

מאורשים בירח טבת תרע"א

בוטשאטש. — בוטשאטש.

יוסף קרעמער — רבקה לאדען.

מאורשים בירח טבת תרע"א

פעטשעניזין — דעלאטין

הננו מברכים במז"ט את ידידנו מר יעקב משה ראזענטאל מטרנוב להתונתו. מו"ל „המצפה"

את ידידי מר מנדיל שאמינער בפלשטין לארוסו אברך במז"ט. יעקב יהושע בירקן — פשמישל.

מקרב לב פנימה אברך את ידידי וש"ב מר אליעזר איכהיזינער מפה ואת ידידי מר אלטר קינסטליך בברנוב במז"ט לארוסיהם.

יצחק קירשבוים — קולבושוב.

בעליצות רבה אני לוחץ יד ידידי וחברי לדעה מר קלמן זילבר באולאנוב ומברכו במז"ט לארוסו.

יצחק דוד ראזענבערג — ברלין.

הנני מברך ברוב הכה במז"ט את אחותי היקרה מר' אסתר שנתארסה להב' המושלם בכל המעלות מר חזקאל בילד בסוקאל. יחיאל סאכער — פר:יסלא.

הננו מביעים בזה תודה רבה לכל אלה שברכונו לחתונתנו. נפתלי הרצל פיעלפרייד ורעיתו

הריני מברך במז"ט את ידידתי מ' היצל פה לארוסה עם מו"ה זאב רום ביאסאקוב. מז"ט להוריה

הרמן הארטענשטיין — פאטאטשיסקא.

## נערה

מדברת עברית במרוצה, במכטא אשכנזית נדרשה לגן ילדים לחנך את הקטנים בשפה הלזו. מי שכבר שמשה בגן ילדים או לבהפ"ח בבית פרטי בתור אומנת נבכר לפנות ישר אל

Orth. izr. hitközség Kolzswár (Ungarn).

## נמשכת קבלת החתימה על העתון היומי

# „הד הזמן"

בתוספת הירחון של „הד הזמן"

„ביבליאותיקה",

ספרים שלמים לידיעת היהדות והיהודים מעובדים ומתורגמים מלשונות שונות. ה„ביבליאותיקה" יוצאת בתור ירחון בחוברות בנות 10 גליונות (160 עמוד), העולות 120 גליון (1920 עמוד) במשך השנה.

## הפרס של „הד הזמן"

## ספר „ערוך השלם"

מאת רבי חנוך יהודה קאהוט.

ליקסיקון גדול ואינציקלופידיה רבה תלמודית ומדרשית

שנ"ם ע"שר כרכים גדולים יוצאים ע"י „הד הזמן" בשלימות ובהדור מצוין במשך שלש שנים, החל מן סוף יוני 1910 וגמור בסוף מארט 1913.

שלשת הכרכים הראשונים של „ערוך השלם" יוצאים ביוני, סינטיאבר ודיקאבר שנת 1910.

כל כרך בודד של „ערוך השלם", הוצאת „הד הזמן", מכיל לא פחות מן 36 גליונות בפורמאט של קווארטה גדול (288 צד=כפול=576 עמורים).

### תנאי החתימה עם המשלוח (בלי ספר „ערוך השלם"):

על העתון „הד הזמן" בלבד:

| | ברוסיה: | בחו"ל: (במשלוח ג"פ בשבוע) | בחו"ל: (במשלוח יומי) |
|---|---|---|---|
| לשנה | 8.— רובל. | 10.— רובל. | 13.— רובל. |
| לחצי שנה | 4.— רובל. | 5.— רובל. | 6.50 רובל. |
| לרבע שנה | 2.— רובל. | 2.50 רובל. | 3.25 רובל. |
| לחדש אחד | 66. - קפ | 85.— קפ. | 1.10 רובל. |

על העתון „הד הזמן" ביחד עם ה„ביבליאותיקה":

| | ברוסיה: | בחו"ל: (במשלוח ג"פ בשבוע) | בחו"ל: (במשלוח יומי) |
|---|---|---|---|
| לשנה | 10.— רובל. | 12.60 רובל. | 15.60 רובל. |
| לחצי שנה | 5.— רובל. | 6.30 רובל. | 7.80 רובל. |
| לרבע שנה | 2.50 רובל. | 3 15 רובל. | 3.90 רובל. |
| לחדש אחד | 83.— קפ. | 1.05 רובל. | 1.30 רובל. |

### תנאי החתימה עם המשלוח לרבע שנה (ביחד עם ספר „ערוך השלם"):

א) במדינת רוסיה: על „הד הזמן" בלבד—2. רובל; על „הד הזמן" ביחד עם כרך אחד מה„ערוך השלם" 3.50 רובל; ובתוספת ה„ביבליאותיקה" —.4 רובל.

ב) בחו"ל (במשלוח ג"פ בשבוע): על „הד הזמן" בלבד 2.50 רובל; על „הד הזמן" ביחד עם כרך אחד מה„ערוך השלם" 4.30 רובל; ובתוספת ה„ביבליאותיקה" 4.95 רובל.

ג) בחו"ל (במשלוח יומי): על „הד הזמן" בלבד 3.25 רובל; על „הד הזמן" ביחד עם כרך אחד מה„ערוך השלם" 5.05 רובל; ובתוספת ה„ביבליאותיקה" 5 70 רובל.

האדרס:

ВИЛЬНА, „ГЕЕДЪ-ГАЗМАНЪ".—WILNA (Rusland), „HEED-HASMAN".

## את בית מסחר הספרים הגדול המפורסם

### של ר' אהרן פויסט ע"ה

קניתי זה איזו חדשים והנהו עומד עתה תחת רשותי, והנני עושה כל מה שביכלתי, להגדיל המסחר ולהאדירו הן בקניות כל מיני ספרים, שנחסרו עד היום מהרשימות של ר' אהרן פויסט, והן בקניות מחדש הרבה ספרים ישנים וחדשים, שנתוספו מזמן הדפסות הרשימות עד היום, ומעתה תהי' הנהגה חדשה נמתוקנת, לשרת את הקונים בזריזות ובדיוק וגם המחירים יהיו במקח השוה. ע"כ אבקש מהקוראים הנכבדים הי"ו, כל מי שירצה לקנות או למכור ספרים הן ישנים הן חדשים, מוכן אנכי להפיק רצונם עצה"ט הן במזומן מעות והן בחלופין על ספרים אחרים.

וגם זאת להודיע, כי זה ישנים רבות, אשר הנני סוכן בית-הדפוס ומסחר הספרים של האלמנה ואחים ראם בווילנא, ויש לי זכות של

## ממכר יחידי בכל מדינות עסטרייך ואונגארן.

ע"כ כל הסוחרים בכל מקום שהם וכל הקונים שירצו לקנות מספרי הדפוס של ה' ראם בווילנא יפנו אלי ואפיק רצונם בכל האפשרי ולחשוב העלים וגם הכריכות הכל במקח השוה וגם לחסוחרים שיקנו סכום מסוים לתן פ"צ הגון לפ"ע הקני'.

## שמעון נייטאן.

מוכר ספרים בעיר טארנאוו (גאליציען) ופה קראקא.

האדרסס לקראקא יש הפירמא הקודמה:

# A. FAUST, KRAKAU.

### 3—4 PROVISIONSREISENDE

nicht über 22 J. alt für Deutschland gesucht. Manufacturisten bevorzugt, hohe Provision. Reisevorschuss. Ausführliche Offerten und Zeugnisabschriften unter H K 100 Dresden A10 postlagernd.

טאמאטישער מאססענפענגער!

ראטטען קר. 4 —, פיר מייזע קר. 240,

אהנע בעאויפזיכטיגונג ביז צו 50 שטיק

... נאכט. היגטערלאססען קיינע וויטערונג

שטעללען זיך פאן זעלבסט אויף. שוואר־

פאללען, איינציג אין איהרער ארט,

שוואבען אונד רוססען אין איינער

... אגענד, א קר. 2.40. איבער דיא בעשט.

ערפ. פערז. פר. נאכנ. דורך

Z. Humann, Wien II, Aloisgasse N

... אנערקענונגסשרייבען. פאר מינדערוועטיגען

... נגען ווירד געווארנט.

## א חזן געזוכט.

דיא אלטנייע ישוהל אין פאדגורזע

איינען טיכטיגען ש"ץ אנשטעללען־

... לט פאן 600 — 500 קראנען יעהרליך

... ער היער איבליכע נעבען איינקינפטע.

... ענדען אן הערן Chaim Sommer

... Podgórze Rynek רייזעשפעזען ווערדען

עם אויפגענאמענען צוריק ערשטאטעט

# לעזען זיא דיעם זאפארט!

די ערשטען אנצייכען שווערער ערקראנקונגען זינד שמערצען אונד בעשווערדען אין דען מוסקעלן אונד נערוועו. דיא נאטור האט דען מענשען מיט פיינען נערוועו אויסגעשטאלטעט, דאמיט ער בעפעהיגט איזט, צוא דענקען, צוא עמפפינדען אונד צוא געניעסען. דיא נאטור האט אבער ניכט געוואללט, דאסס דיא נערוועו דעם מענשען שמערצען בערייטען זאללען.

יעדער שמערץ, יעדע אונפאססליכקייט איזט דאס זיכערסטע אנצייכען פיר דראהענדע געפאהר. ניכט עטווא דאסס גלייך יעדע קראנקהייט טאדליך ווירקען מיססטע, אבער יעדע קראנקהייט קאנן דורך פערנאכלאססיגונג צו דויערנדעם שווערען ליידען אדער קוואלפאללעם טאדע פיהרען.

איינע דער גרעססטען ענטדעקקונגען, דיא אין לעטצטער צייט געמאכט וואורדען, בעשטעהט אין איינער גאנץ איינפאכען מעטהאדע צור קרעפטיגונג דער נערוועו אונד אויפפרישונג דעס בלוטעס, דיא דען קערפער ווידערשטאנדספעהיג געגען יעדע קראנקהייט מאכט. איינע מעטהאדע, דיא גאנץ איינפאך אנצואווענדען איזט. עס ווירד קיינע מעדיצין, קיינע זאלבע, קיינע איינרייבונג, קיין אפפאראט אדער זאגענאננטע היילגימנאסטיק געברויכט, זאנדערן עס איזט איינע גאנץ איינפאכע דער נאטור אבגעלויישטע זאכע, ארצטע אונד פראפעססארען האבען זיך לאבענד דאריבער געאייסערט אונד פעדוועגדען דיעזע מעטהאדע שאן צום וואהלע דער מענשהייט. איך בין דער מיינונג דאסס דיעזע מעטהאדע איינע גראססע בעדייטונג פיר דיא מענשהייט האט. לעזען זיא איינע דער פיעלען אנערקענונגען, וועלכע טאגליך ביי דעם ערפינדער איינגעהען:

זעהר געעהרטער הערר!

איך קאנן עס ניכט איבערס הערץ ברינגען, דיא פריידיגע מיטטהיילונג צו אונטערלאססען, וועלכע, וויא איך גלויבע, אויך זיא אנגענעהם בעריהרען ווירד. וויא איך שאן אין מיינעם ערשטען שרייבען ערוואהנטע, ווארען פאן דען ארצטען מיינע טאגע בערייטס געצאהלט. איך ליטט אן בלוטשפ.קקען, שרעקליכער נערוואזיטעט, נייראסטעניע אונד שלעכטער פערדויאונג דער שפייזען אונד דא זאה איך איין, דאסס עס מיט מיר צו ענדע געהען ווערדע. איך גינג צו מעהרערען ארצטען, אום מיין לעבען צו רעטטען, אבער אומזאנסט. אלס איך אין דען צייטונגען בעריכטע לאז, וויא גוט איהרע מעטהאדע אויף דען מענשליכען ארגאניזמוס ווירקט ווענדעטע איך מיך אן זיא מיט דער ביטטע, דאסס זיא מיר נאהערע מיטטהיילונגען צוגעהען לאססען מאכטען. איך בעפאלגע איהרע אנווייזונג מיט גוטעם ערפאלגע אונד ווערדע דיעזע ווייטער פארטזעטצען. שאן נאך איינינגען טאגען הארטע איך אויף בלוט צו שפוקקען, קאננטע עססען אונד פיהלטע מיך יעדען טאג בעססער. איך בעדויערע נור, דאסס איך מיך ניכט פאהרער פאטאגראפירען ליעס, וויא איך דאמאלס אויסזאה, אלס מיינע טאגע בערייטס געצאהלט ווארען אונד וויא איך היטע אויסזעהע. איך עמפפעהלע מיך איהנען בעסטענס אונד ווינשע דאסס זיא דיעזעס שרייבען מיט מיינעם פאללען נאמען צור פערעפענטליכונג ברינגען.

האכאכטונגספאלל — פריאר דראגיצעוויא.

דיעזע ציילען זינד דעם ערפינדער פאן דיעזעם אנגעזעהענען גייסטליכען הערדן אונאויפגעפארדערם אונד פרייוויללינ צוגעגאנגען, אבגלייך ער דען שרייבער ניע געקאנט אדער געזעהען האט.

דער ערפינדער האט איין בוך אין אייגפאכער, לייכט פאססליכער וויזע געשריעבען, וועלכעס פארלייפיג, אום דיא מעטהאדע אייגצופיהרען, פעלליג גראטיס פערזאנדט ווירד.

ווענן זיא דיעזע מעטהאדע איינע צייטלאנג בעפאלגען, ווערדען זיא קרעפטיג געזונדע נערוועו אונד פרישעס בלוט האבען. ווען זיא דיעזע מעטהאדע אללע יאהרע איינע צייטלאנג בעפאלגען, ווערדען זיא זיך קערפערליך אונד גייסטיג ערהאלטען.

לאססען זיא זיך דאס זעהר אינטערעססאנטע אונד לעהררייכע בוך זאפארט זענדען, עהע דיא גראטיסעקזעמפלארע פערגריפפען זינד. שרייבען זי איינע פאסטקאדטע, אבער ביטטע נאמע אונד אדרעססע רעכט דייטליך.

Franz Graefe Budapest Abt. No. 502 Sommerg 1

## גענזע־פעטט.

ראהעס אונד געקאכטעס פערזענדעט
כשר **טעגליך פרישעס** לפסח
**Juda Zins, Husiatyn, (Galizien)**
פרייזע אונד הכשרים מהרבנים הגאונים מבערזאן, מפרעמיסלא ומסטרי זענדע אויף פערלאנגען.

---

## M. Gutwirth, Krakau
MOSTOWA 3.

liefert Knochenmehl und Thomasmehl in jeder Gehaltslage zu sehr billigen Preisen. **AUSSER KARTELL.**

---

## מכתבי הוראה נדפסים

הריני מתכבד להודיע, כי מכתבי הוראתי לשפה העברית, שכבר הספיקו להתפשט בעולם וזכו כבר במהדורות רבות, אפשר עתה להזמין בשפת הוראה יהודית גם כדפסים. באשכנזית אין לי לע"ע אלא אויטוגראפים.

מכתבי הוראתי כותבים לכל אחד את האפשרות, לקבל לו את השפה העברית על בריה בזמן קלר ובהוצאות מעטות.

פרוספקט מפרט הכלי שולח חנם.
ומכתב לדוגמא כתר ושלשה ה'.

**S. WAŁKOWSKI KRAKAU**
**Postfach 119 (Miodowa 16)**

---

## GELEGENHEITSKAUF
**VON**
## BIERKORKEN.

Ich habe im Lizitationswege ein grösseres Quantum von Korken, meistens Bierkorken angekauft, bin desshalb in der Lage diese viel unter dem Einkaufspreise abzugeben. Fass- & Sodawasser-Korken habe ich nur einige Ballen, gegen 100 Mill. Kauflustige mögen sich an mich wenden so lange der Vorrat reicht. Abnehmer sämtl. Korken samt einer fast neuen Korkbrennmaschne werden stark bevorzugt.
MAX ZINS Deutsch BISTRAI

---

Sie Sollen brieflich Buchführung lernen Haben
Gesetzl. geschützt
Sie erhalten Diplom und Prämien
Verlangen Sie gratis Probelektion A
F. Simon-Berlin
Abteilung Brieflicher Unterricht (A.B.U.)

---

## פיר געשעפטזוכענדע.

אין אשפיצין איזט איין קאנצעסיא־נירטעס קאפעהויז, רעסטויראציאן, טראפיק, האטעל זאמט קאמפלעטער איינריכטונג איבערצוגעבען. עס ווירד געזוכט דאפיר איין אנשטענדיגער יודישער אבנעהמער.
צו ווענדען אן Saul Huterer Oświęcim

---

Erstes und Grösstes
## Gramophonhaus
**JOSEF WECHSL E**
**Engros & Endetail**
**Lemberg, Sykstuska 2. Krakau, Grodzka 71.**

גענעראלפערטרעטער דער גראמאפאן אקציען־געזעלשאפט
מיט מא־קע „שרייבענדער ענגעל"
גרעססטעס לאגער פאלנישער, דייטשער, העברעאישער אונד יודישער פלאטטען מיט מארקע „ענגעל".
20.000 פלאטטען ערסטגרעסטער קינסטלער
שטעטס אם לאגער
רעפעראטורמיילע אונד ווערקשטעטטע אם ארטע בעסטע אומטויש־בעדינגונגען. — פרייזקאטאלאגע גראטיס אונד פראנקא.

לעמבערג, טעלעפאן 2033 II
קראקוי, טעלעפאן 461

---

## שתו יין וקאניאק טבעי ומרפא.

בקשו רק הבקבוקים האריגינעלים מאת
## חברת מסחר פלשתינה בלבוב

הזהרו מהזיפנים ורמאים, אשר כבר פרסמנו את שמם בהעתונים.
רשימות נשלח חנם. — בחביות נוכל לשלוח ישר מא"י מן הנמל יפו במקח השוה.
הכתובת שלנו:

**„PALÄSTINA“** HANDELS-GESELLSCHAFT
TIEGER & COMP. LEMBERG.

---

## לסוחרי יין של פסח.

נטול רשות מאת קונינו וידידי ביתנו הנכבדים להודיעם בזה, כי גם בשנה הזאת, כמו בכל השנים נכין לחג הפסח הבע"ל

## יין מתוק (זיססוויין הנקרא דוסטער) כשר לפסח

מכל המינים עפ"י חקי המדינה ובהשגחה מעולה ובזהירות רבה בכל חומר הדינים ע"י משגיחנו, בעל מכתבי תעודות מאת רבנים גאוני ארץ שליט"א. ויש ביכלתנו לשרת גם בשנה הזאת את קונינו ביינות מובחרים ושמורים עצהיו"ט.

לכן נבקש מקונינו, לשמור לנו את אמונתם כמו עד כה, זה ששים ושמונה שנה, שנות קיום בית מסחרנו ולכבדנו בפקודתם.

לפנות ישר אלינו או אל בא-כחנו לגליציא ובוקובינה.

א. וואלף עט קאמפ.

## A. WOLF & Comp. Wr. — NEUSTADT.

האדרסה אל בא-כחנו היא:
MOSES STARER, WIEN II., Adambergergasse 1.

---

**Bücher Lieferung gegen Monatsraten**

| | |
|---|---|
| Graetz, Gesch. d. Juden 13 Bde. | |
| Meyers, Convers. Lexicon | 20 „ |
| Brockhaus „ „ | 17 „ |
| Spamers, Jll, Weltgesch. | 11 „ |
| Brehms Tierleben | 11 „ |
| Leixner, Literaturgesch. | 4 „ |
| Kaufm. Bibliothek | 5 „ |
| Weltall und Menschheit | 5 „ |
| Allgem. Naturkunde | 10 „ |
| Sämmtliche Klasiker (illustr.) | |
| Gediegene Belletristik | „ |

Alles in neuesten Auflagen, prachtvoll gebunden liefert gegen Monatsraten von K. 5.— aufwärts:

A. WEISSMANN
Podgórze (Galizien).

Bücher-Lieferung gegen Monatsraten

## Kaufm. Fern-Unterricht!

בוכפיהרונג (אללע מעטאדען) האנדעלסקארעספאנדענץ, דייטשע שפראכלעהרע, קויפם. רעכנען, האנדעלסעם וועכסעלרעכט, ווארענקונדע, געאגראפיע, שענשרייבען, וועלטגעשיכטע, עספעראנטא־וועלטשפראכע, סטענאגראפיע, (אלע סיסטעמע) א. ז. וו. קאנן יעדערמאנן אהנע בעזאנדערע פארקענטניססע אים בריעפליכען וועגע אונד אין קורצער צייט גרינדליך ערלערנען. — האנאראר מאססיג. — בייא גלייכצייטיגער טיילנאהמע אן 4 לעהרפעכערן.

**STENOGRAPHIE GRATIS.**

אנפראגען נור געגען רעטורקארטע, פראספעקטע K 0.50 ערפאלג גאראנטירט.

**Erstes commercielles Unterrichts-Institut.**
**Abteilung für briefl. Unterricht**
**A. WEISSMAN**, Podgórze Krakau H-E

---

ספרי יעבץ.
## תולדות ישראל.

| | |
|---|---|
| מחיר חלק א' (עד מות שאול) | K. 4.80 |
| „ חלק ב' (עד מות חזקיה) | 4.80 |
| „ חלק ג' (עד אלכסנדר מקדון) | 5.30 |
| „ חלק ד' (עד הורדוס) | 4.80 |
| „ חלק ה' (עד החרבן) | 4.80 |
| „ חלק ו' ב' כרכים (התנאים) | 8.20 |
| „ חלק ז' מראשית ימי האמוראים עד ימי תכלית רום קרן התורה בבבל ודלדולה בא"י | 5.20 |

תוצאת החטיטות והחקיקות,
שנתגלו בארצות הקדם, המעידות על קדמות התורה ושאר סה"ק (הוספה לח"ג של תולדות ישראל ונמכר גם בפ"ע 70 הלר.

מקור הברכות.
התפלות, הקריאות וכל חלקי הסדור למיניהם ולתולדותיהם מראשית יסודתם 4 כתרים.

גם שאר ספרי המחבר וספוריו רובם ברשותו
האדרסה:
W. JAWITZ, BERLIN N. 24.

---

## לקורות הקראים בגליציה
מאת ראובן פאהן

עבודה היסתורית מלאה ענין על אדות בואם, תולדותיהם וחכמיהם במשך מאות שנים. נדפס במספר מצומצם.
המחיר 40 הלר, במרקאות. נמכר ע"י
MENDEL AXELRAD
in HALICZ, (Galizien).

---

## הוצאת צעירים.

הוציאה לאור זה עתה הוברת חדישה

## XI חורב

עניני־דת.
מאת מיכה יוסף ברדיצבסקי.
המחיר חצי רו"כ.
להשיג בהוצאות „תושיה" ורשה.

בהוצאה הנ"ל יש להשיג גם אלו החוברות הקודמות:
I על אם הדרך; II ערכים; III על הפרק; IV נמישות; V דין ודברים; VI בחומר וברוח; VII מימי המעשה; VIII, IX מימין ושמאל; X ערבים.
מחיר כל חוברת חצי רובל.
מחיר „מימין ומשמאל" 75 קאפ.
Verlag „Tuschijah" Warschau.

---

## הגדות מחיי הנביאים

בספרה הערבית ונערכו עפ"י המקורות הראשונים הנדפסים ואשר עודם בכתובים עם הערות והארות רבות ונעתקו בפעם הראשונה לשפת עבר, שפת הנביאים מאת דר. יצחק צבי אייזענבערג ה"א „חיי איוב ומשה". המחיר כתר וחמשה הלר. נמכר ע"י המצפה.

---

Wyd.: Naftali Hof
S. M. Laser
Odpowiedzialny redaktor: S. M. Laser.
Drukiem M. Lenkowicza w Krakowie.
Bożego Ciała 22.